

ELS FORNS D'OLI DE GINEBRE DE RIBA-ROJA D'EBRE: HISTÒRIA, TERRITORI, PAISATGE I PATRIMONI CULTURAL EBRENC

JOSEP ALIÓ RADUÀ

Arquitecte. Associació Amics de Riba-roja

jalio@coac.net

[Data de lliurament i acceptació: juliol de 2023]

PARAULES CLAU:

projecte pedagògic
(cultura), història
(patrimoni), territori
(paisatge), forns (Riba-roja
d'Ebre), turisme (col·lectiu)

PALABRAS CLAVE:

proyecto pedagógico
(cultura), historia
(patrimonio), territorio
(paisaje), hornos (Riba-roja
d'Ebre), turismo (colectivo)

KEYWORDS:

educational project
(culture), history
(heritage), territory
(landscape), ovens
(Riba-roja d'Ebre), tourism
(collective)

RESUM

L'article posa en valor els forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre com a patrimoni cultural de les Terres de l'Ebre, concretament a la Ribera d'Ebre, i també als seus entorns (Terra Alta, Garrigues i Matarranya), així com els forns d'oli de ginebre com a material pedagògic (cultura), educatiu i de futur del nostre territori ebrenç.

La metodologia emprada en aquest article comença per la bibliografia adjunta, ordenada cronològicament (llibres, actuacions arqueològiques, projecte europeu, exposicions, expedients, ponències, articles i treballs). S'hi poden analitzar els valors del nostre territori (paisatge) i la seva gent, la implicació de l'Associació d'Amics de Riba-roja d'Ebre amb la cultura i recerca local, amb el suport d'administracions locals i comarcals, universitats i moltes altres entitats.

Aquest patrimoni cultural es relaciona amb el seu territori amb sis plànols, en els quals es pot veure l'encaix territorial amb el riu Ebre com a fil conductor del paisatge ebrenç. En aquests plànols es dibuixa, per primera vegada, la futura Zona d'Interès Etnològic de Riba-roja d'Ebre (ZIE-RE), que inclou

la totalitat del seu terme municipal amb la nova enumeració dels forns, en què es té en compte tota la feina feta en aquests anys.

El resultat de la recerca és un projecte il·lusionant que posa en valor la nostra història (patrimoni): una indústria de cinc-cents anys. Els forns d'oli de ginebre han de ser, amb visió de futur, una palanca d'inversions per a l'educació, l'economia i el turisme (col·lectiu i de coneixement, turisme cultural de territori i patrimoni), tot comptant amb la gent, les empreses, l'Ajuntament de Riba-roja d'Ebre i altres administracions i entitats.

RESUMEN

El artículo pone en valor los hornos de aceite de enebro de Riba-roja d'Ebre como patrimonio cultural de las Terres de l'Ebre, concretamente en la Ribera d'Ebre, y también en sus entornos (Terra Alta, Garrigues y Matarranya), así como los hornos de aceite de enebro como material pedagógico (cultura), educativo y de futuro de nuestro territorio ebrense.

La metodología utilizada en este artículo comienza por la bibliografía adjunta, ordenada cronológicamente (libros, actuaciones arqueológicas, proyecto europeo, exposiciones, expedientes, ponencias, artículos y trabajos). En dicha bibliografía se pueden analizar los valores de nuestro territorio (paisaje) y su gente, así como la implicación de la Asociación de Amigos de Riba-roja d'Ebre con la cultura e investigación local, con el apoyo de administraciones locales y comarcales, universidades y otras muchas entidades.

Este patrimonio cultural se relaciona con su territorio mediante seis planos, en los que puede verse el encaje territorial con el río Ebro como hilo conductor del paisaje ebrense. En dichos planos se dibuja, por primera vez, la futura Zona de Interés Etnológico de Riba-roja d'Ebre (ZIE-RE), que incluye la totalidad de su término municipal con la nueva enumeración de los hornos, y en la que se tiene en cuenta todo el trabajo realizado en estos años.

El resultado de la investigación es un proyecto ilusionante que pone en valor nuestra historia (patrimonio): una industria de quinientos años. Los hornos de aceite de enebro deben ser, con visión de futuro, una palanca de inversiones para la educación, la economía y el turismo (colectivo y de conocimiento, turismo cultural de territorio y patrimonio), contando con la gente, las empresas, el Ayuntamiento de Riba-roja d'Ebre y otras administraciones y entidades.

ABSTRACT

The article focuses on the juniper oil ovens of Riba-roja d'Ebre as cultural heritage of the Terres de l'Ebre, and specifically in Ribera d'Ebre and the neighbouring areas (Terra Alta, Garrigues and Matarranya), as well as the juniper oil ovens provide teaching (cultural) and educational material for the future of our region on the Ebro.

The methodology used in this article begins with the attached bibliography, arranged chronologically (books, archaeological activities, European project, exhibitions, files, presentations, articles and studies). The values of our region (landscape) and its people, the involvement of the Association of Friends of Riba-roja d'Ebre with local culture and research, with the support of local and regional administrations, universities and many other organisations, can be analysed in it.

“DONAR A CONÈIXER LA RIBERA D'EBRE I ELS FORNS D'OLI DE GINEBRE DE RIBA-ROJA D'EBRE COM UN PROJECTE O PROCÉS EDUCATIU, CULTURAL, SOCIAL I DE TURISME COL·LECTIU EN QUÈ HISTÒRIA, TERRITORI I PAISATGE SE SITUEN EN EL CENTRE DEL RELAT.”

This cultural heritage is related to the territory using six maps, showing the territorial fit with the River Ebro as the key element of running through the surrounding landscape. These maps sketch out for the first time the future Riba-roja d'Ebre Area of Ethnological Interest (ZIE-RE), which includes the entire municipality, with the new list of ovens taking into account all the work done of the last few years.

The research has produced an exciting project that highlights our history (heritage): a 500-year-old industry. Looking to the future, juniper oil ovens should be a lever for investment in education, the economy and tourism (collective and knowledge-related tourism, and cultural and heritage tourism in the region), incorporating the local people and businesses, Riba-roja d'Ebre Town Council and other administrations and organisations.

INTRODUCCIÓ

El motiu pel qual s'ha fet aquest article és donar a conèixer la Ribera d'Ebre i els forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre com un projecte o procés educatiu, cultural, social i de turisme col·lectiu en què història, territori i paisatge se situen en el centre del relat.

Els aspectes que intenta resoldre o millorar respecte d'altres aportacions fetes en el mateix camp és donar un punt de vista que complementa i reforça tot el que s'ha fet fins ara, tal com es pot veure en la bibliografia referenciada.

L'interès de l'estudi té diversos punts de vista:

Primer, el seu caràcter **pedagògic** i educatiu en l'ensenyament de primària (escoles de Riba-roja d'Ebre i altres de l'entorn), instituts, universitats i organismes europeus. La pedagogia entesa com a cultural i integradora, en què tot suma, en què la recerca de la cultura local dels nostres territoris s'ha de pensar amb visió inclusiva, en què el nostre projecte dels forns de ginebre és viu i ha d'evolucionar amb el temps.

Segon, perquè un projecte evolucioni correctament s'ha de comptar amb la **història** i els valors del seu **territori** i dels entorns. El nostre territori té el paisatge ebrenc com a fil conductor, i s'ha de tenir en compte altres territoris propers com els pobles situats a la Terra Alta, les Garrigues i el Mataranya, on també hi ha **forns** d'oli de ginebre. Tots tenim un objectiu comú que és posar en valor això que ens uneix “la recerca de la cultura local”.

Tercer, la recerca de la cultura local ha de ser inclusiva; s'ha de tenir en compte a tots els qui intervenen en aquest projecte, i és per això que aquest article es comença per la bibliografia de referència (vegeu-ne quadre d'organització), en què hi ha: llibres, actuacions arqueològiques, projecte guia europeu, exposicions, expedients, ponències, presentacions, xerrades, articles, entrevistes, comunicacions i treballs de recerca (de final de grau, de 2n de batxillerat, de la URV i del CERE i l'IRMU), en què tot s'ha de referir al nostre territori i és per això que amb l'ajuda del 6 plànols adjunts podrem situar, identificar i entendre els forns d'oli de ginebre de la Ribera d'Ebre i els seus entorns en el paisatge ebrenç.

Quart, el projecte dels forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre actualitza el seu relat a partir de la ponència que vam elaborar Amics de Ribera-roja per a la Jornada sobre memòria popular a Catalunya a Vacarisses.

Cinquè, el projecte dels forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre evoluciona cap a una futura Zona d'Interès Etnològic de Ribera-roja d'Ebre (ZIE-RE), que inclou la totalitat del seu terme municipal, i tenint en compte tot el camí anterior els forns tenen una enumeració nova.

Sisè, el projecte dels forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre és un projecte inclusiu, viu i amb una eina que integra un Sistema d'informació que permet l'actualització de la informació i relacionar temàtiques molt diverses, en les quals també haurem d'incloure el **turisme** (col·lectiu i de coneixement, turisme cultural de territori i patrimoni) i també amb algunes idees, comentaris i reflexions de la 19a Jornada de cultura popular i recerca local dels territoris de parla catalana a Lloret de Mar, amb exemples molt interessants, en què s'ha de comptar amb la gent, les empreses, l'Ajuntament de Ribera-roja d'Ebre i altres administracions i entitats.

CARÀCTER PEDAGÒGIC I EDUCATIU

Amics de Ribera-roja ha participat amb la maleta pedagògica dels forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre de 2022, elaborada per l'empresa Inclita Cultura (Ingrid Bertomeu Cabrera i Maite Hernández Sahagún). La maleta és un material pedagògic destinat a adquirir coneixements i eines per interpretar aquest bé cultural vinculant-lo amb les formes d'entendre el territori, el paisatge i l'entorn en què estan situats els forns d'oli de ginebre (B44). Amb continguts per a l'equip docent i alumnat amb diversitat de fitxes per nivells educatius diferents del cicle superior de primària. Es tracta d'un procés d'aprenentatge que s'inicia amb activitats a l'aula, se segueix amb una visita als forns i es conclou de nou a l'aula per consolidar-ne els coneixements i l'experiència.

A través dels diversos àmbits i àrees de coneixement (lingüístic, matemàtic, de coneixement del medi, artístic, d'educació física i d'educació en valors), el projecte educatiu es concep des del treball de les competències bàsiques que estableix el currículum del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, emmarcat en el Decret 119/2015, de 23 de juny, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària. A partir d'una metodologia activa i participativa, es plantegen activitats basades en problemes, projectes, jocs i aprenentatge col·laboratiu.

De manera transversal, la proposta aposta per una conceptualització en vistes a contribuir a la formació d'infants responsables i compromesos amb el seu entorn patrimonial.

Fig. 1. Material pedagògic: "La maleta pedagògica. Els valors patrimonials dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre". [B44]

Amics de Riba-roja ha participat en el projecte Europeu "Living Heritage for Sustainable Development (Livhes)". Projecte de cooperació territorial transnacional executat al llarg de 30 mesos, entre novembre de 2020 i abril de 2023. Va ser presentat i aprovat en la 4a convocatòria del programa Interreg Sudoe 2014-2020. El projecte respon a una estratègia europea que pretén potenciar l'economia dels espais rurals mitjançant la revaloració del patrimoni cultural immaterial (d'ara en endavant, PCI); així, un dels principals objectius del projecte ha estat l'exploració de formes innovadores de valoració del PCI com a motor per al desenvolupament local sostenible i la cohesió territorial de les zones rurals i perifèriques del sud-oest d'Europa, que comparteixen diverses problemàtiques comunes, entre les quals el despoblament. En aquest sentit, el projecte ha tingut la finalitat de generar resultats transferibles i aplicables als territoris. (B30)

Amics de Riba-roja també ha participat en la "Guia per al desenvolupament de processos de valorització del patrimoni cultural immaterial". La guia és un document pràctic que inclou, en primera instància, informació relativa al PCI (de caràcter institucional, legislatiu i conceptual), tot posant l'accent en el seu valor d'ús i com a element portador d'identitat; seguidament, la guia proposa línies d'actuació per als territoris estudiats en el marc del projecte, i assumeix, com a premissa fonamental, la salvaguarda del patrimoni i el seu valor en programes de desenvolupament rural. En conjunt, la guia pretén ser un document útil per a les bones pràctiques relacionades amb el PCI i contribuir a la sensibilització de la societat sobre els valors inherents al patrimoni. La guia esdevé un text orientat a tècnics i gestors del patrimoni, i al mateix temps útil per a la reflexió i conceptualització del patrimoni cultural immaterial i la seva funció com a palanca per al desenvolupament territorial. (B50)

Fig. 2. "Guia per al desenvolupament de processos de valorització del Patrimoni Cultural Immaterial (PCI)". [B50]

El caràcter educatiu del projecte dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre es fa amb el màxim de rigor i posant en valor el nostre patrimoni cultural amb la recerca local, amb projectes com la maleta pedagògica, participant en la "Guia per al desenvolupament de processos de valorització del patrimoni cultural immaterial" i també fent-ne difusió amb llibres, actuacions arqueològiques, exposicions, jornades i altres activitats.

La pedagogia entesa com a cultural i integradora, en què tot suma, en què la recerca de la cultura local dels nostres territoris s'ha de pensar amb visió inclusiva, en què el nostre projecte dels forns de ginebre és viu i ha d'evolucionar amb el temps.

L'evolució en el nostre projecte pedagògic és un procés en el qual expliquem la nostra història (d'on venim?), els valors del nostre territori i paisatge ebrenç (on som?) i la recerca dels nostre patrimoni cultural (què fem?) de manera didàctica, com veurem en els apartats següents.

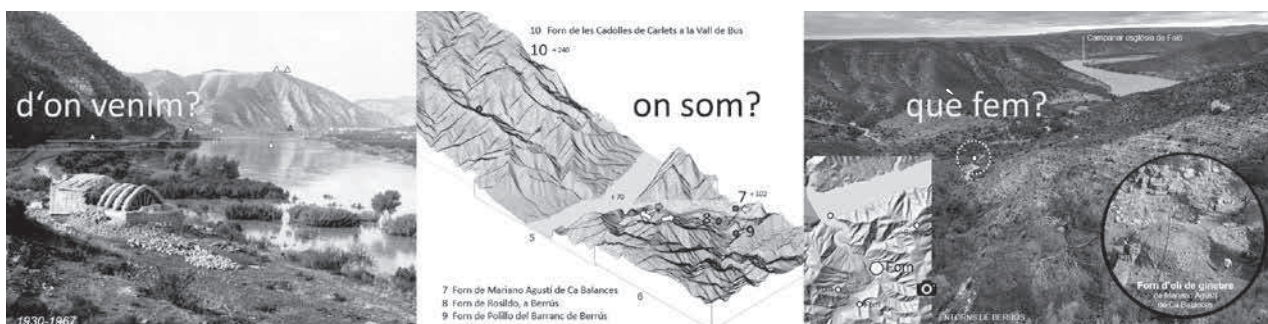

Fig. 3. Història (ermita de Berrús, 1930-1967). El territori i paisatge ebrenç (anàlisi del lloc). Recerca en patrimoni cultural (forn d'oli de ginebre R6, Mariano Agustí de Ca Balances).

LA HISTÒRIA I ELS VALORS DEL TERRITORI I ELS SEUS ENTORNS

On som ? El terme de Riba-roja d'Ebre

El conjunt de forns d'oli de ginebre més nombrosos al sud d'Europa se situa a la Ribera d'Ebre, i concretament a Riba-roja d'Ebre.

A l'entorn del terme municipal de Riba-roja hi ha forns d'oli de ginebre als municipis de Flix, la Palma d'Ebre, Vinebre (no localitzats, informació de les escriptures notarials

Fig. 4. Forns d'oli de ginebre al sud d'Europa i a la Ribera d'Ebre.

del segle XVIII referenciades per la Sílvia Veà en el seu llibre sobre els topònims de Vinebre i recollit en el volum 29 de la *Miscel·lània del CERE*), la Fatarella, Vilalba dels Arcs, Bovera, la Granadella, la Pobla de Cérvoles, l'Esplugu Calba i Nonasp.

Al terme de Riba-roja tenim 23 forns d'oli de ginebre: 14 localitzats, 1 per demostracions i 8 no localitzats; també tenim localitzats 3 petroglifos "ramiformes" i 1 pou de gel. Els forns són de grans proporcions, construccions en pedra seca entre 4 i 7 m d'alçària i un diàmetre a la base de 4 a 6 m.

Riba-roja d'Ebre i el seu terme és un territori que es troba a Catalunya tocant a l'Aragó. Dins de la Ribera d'Ebre, limita amb les comarques del Segrià i de la Terra Alta. Situat entre els termes municipals de Faió (Aragó) i Flix (Ribera d'Ebre), i entre els pantans de Mequinensa i Flix.

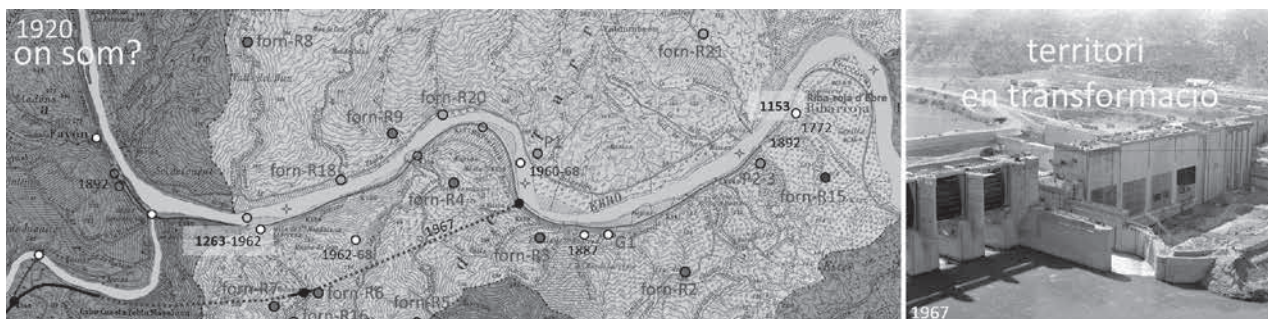
El terme municipal queda dividit pel pas del riu Ebre, que en bona part influeix en el paisatge, l'orografia i el seu clima. Envoltat a banda i banda per serralades amb altures màximes al voltant dels 500 m.

El pantà de Riba-roja d'Ebre. Els Amics de Riba-roja

La central hidroelèctrica de Riba-roja d'Ebre es començà a construir al 1960 i entrà en funcionament el 1968. El pantà de Riba-roja és un embassament que pertany al riu Ebre, creat per una presa situada al municipi de Riba-roja d'Ebre, que s'estén pels termes de Riba-roja d'Ebre, a la comarca de la Ribera d'Ebre, pel de la Pobla de Massaluça, a la de la Terra Alta, pel de Faió, a la del Baix Aragó-Casp (Aragó), i pel de Mequinensa, a la del Baix Cinca (Aragó). Amb la construcció del pantà el 1965 Riba-roja va tenir oficialment 4.186 habitants (probablement més de 7.000 reals).

Els fets més rellevants de la construcció de la central hidroelèctrica de Riba-roja d'Ebre de 1967 en relació amb el patrimoni cultural i el seu territori i paisatge ebrenc van ser:

1. El desviament de la línia de tren de Barcelona a Madrid passant per Saragossa (1967), des de la central hidroelèctrica de Riba-roja fins a l'actual Càmping Port Massaluça amb la construcció de l'estació de Faió - La Pobla de Massaluça.
2. El trasllat de l'antiga ermita de Berrús de 1263 a la ubicació actual (1962-1968).
3. Una nova forma d'entendre la posició dels forns d'oli de ginebre a l'entorn del nou pantà de Riba-roja: abans als forns s'arribava a peu des del riu i ara ja no és possible.

5. Terme municipal de Riba-roja d'Ebre, 1920. Construcció de la central hidroelèctrica de Riba-roja d'Ebre, 1967.

J. Alió

L'Associació d'Amics de Riba-roja neix al 2012 amb la voluntat de contribuir a recuperar, estudiar, classificar, posar en valor i difondre el patrimoni cultural del municipi, des de les festes populars encara vives fins a tradicions estroncades, la memòria d'oficis antics o la conservació de construccions de pedra seca. Una de les descobertes que va despertar més interès va ser la dels forns d'oli de ginebre.

Una de les línies de treball és poder arribar als forns d'oli de ginebre més rellevants a l'entorn del pantà de Riba-roja pel riu, tot posant en valor i recuperant la nostra història abans del 1967, entendre el nostre territori i paisatge fent recerca històrica i de manera didàctica, poder arribar als forns d'oli de ginebre amb barca és donar una dimensió al turisme cultural aprofitant la guia fluvial entre el pantà de Riba-roja i el de Mequinensa que va ser pensada principalment per la pràctica del turisme de pesca.

6. Riba-roja d'Ebre 2023. Turisme cultural.

Què fem Amics de Riba-roja?

El projecte dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre ha suposat una feina molt rigorosa en aquests anys, en els quals el nombre d'activitats ha estat molt elevat i el resum més rellevant es pot veure en aquest article i també es pot consultar amb detall a la bibliografia de referència.

Amics de Riba-roja vol compartir aquesta feina amb la societat en general, amb la seva dimensió històrica de qui som, d'on venim i on volem anar proposant excavacions arqueològiques i camps de treball per a grups d'estudiants de diverses universitats, vi-

7. Amics de Riba-roja. Forn d'oli de ginebre de Quimet del Recader (R12).

sites guiades, projectes pedagògics (maleta pedagògica i guia PCI) amb la col·laboració d'escoles de primària, instituts, universitats i altres associacions i entitats.

El resum més rellevant d'activitats d'Amics de Riba-roja, també col·laboracions i seguiment de treballs, està inclòs en la bibliografia de referència i es pot veure en els apartats següents.

LA RECERCA DE LA CULTURA LOCAL

La recerca de la cultura local ha de ser inclusiva, i s'ha de tenir en compte a tots els qui intervenen en aquest projecte, i és per això que aquest article es comença per la bibliografia adjunta pel seu valor de divulgació d'un projecte complex en què podem relacionar les diverses temàtiques tractades parlant de cultura pedagògica, de patrimoni amb història, de paisatge i territori ebrenc, de Riba-roja d'Ebre i els seus forns i com tot això ens pot ajudar a definir un turisme cultural arrelat amb la seva gent i el seu territori.

Les imatges que acompanyen les diverses referències bibliogràfiques ens ajuden a entendre millor el nostre projecte dels forns d'oli de ginebre, la seva evolució i divulgació.

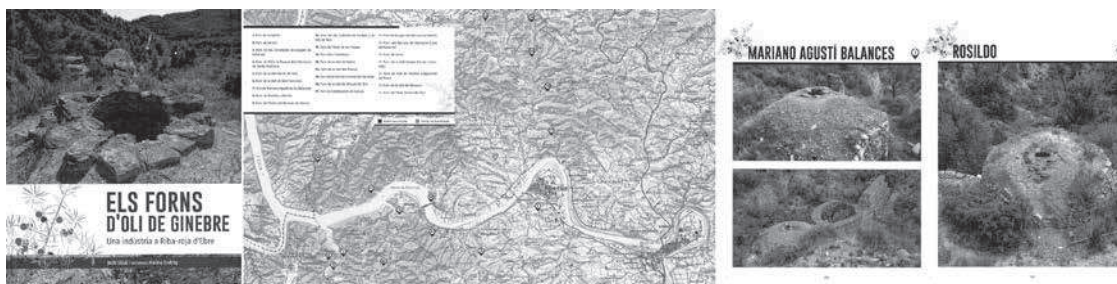
Llibres

Els llibres de referència per entendre el territori on estan situats els forns d'oli de ginebre i les característiques constructives dels forns són els següents:

Riba-roja i el seu terme municipal, de 1974. (B2)

Els homes i les pedres, La pedra seca a Vilafranca un paisatge humanitzat, de 2008. (B3)

Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre, de 2018. (B13)

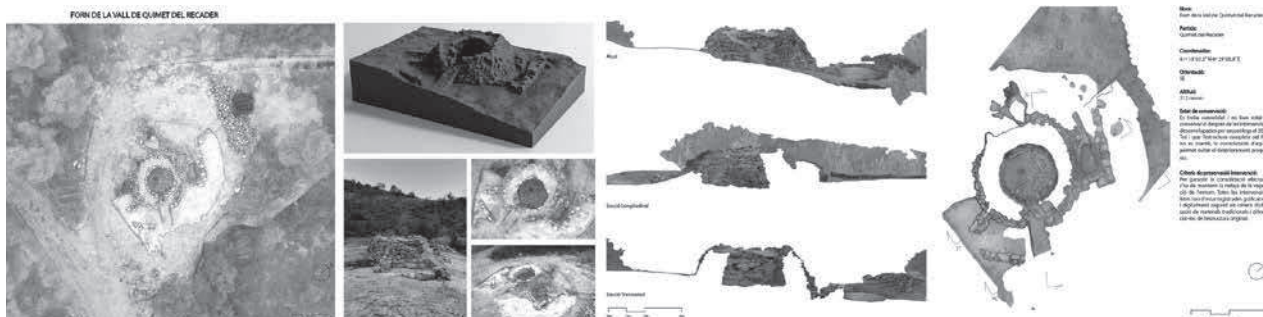

8. Llibre *Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre* de 2018 (els forns d'oli de ginebre de Riba-roja i el seu territori). [B13]

Digitalització del patrimoni industrial. Registre i anàlisi dels forns d'oli de ginebre a Riba-roja d'Ebre, de 2022. (B41)

També és molt important tenir en compte la tesi doctoral de 2021 “Pedra en sec: herència constructiva, coneixements i tècnica. Registre i anàlisi de construccions de pedra en sec per mitjà de tècniques digitals”. (B38)

J. Alió

9. Llibre *Digitalització del patrimoni industrial. Registre i anàlisi dels forns d'oli de ginebre a Riba-roja d'Ebre* de 2022 (treball de precisió en relació amb els forns d'oli de ginebre de Riba-roja i el seu paisatge). [B41]

Actuacions arqueològiques

Les actuacions arqueològiques realitzades en el període 2019-2023 són les següents:

Actuacions realitzades pels estudiants de la Universitat de Barcelona període 2019-2021, col·laboració d'Amics de Riba-roja. Intervenció al forn d'oli de ginebre de Mariano Agustí de Ca Balances (R6). (B21)

10. Actuacions arqueològiques 2019-2021. [B21 i B34]

11. Actuacions arqueològiques 2023. [B34]

Actuacions realitzades pels estudiants de l'entitat europea Grampus, període 2021-2023, amb la direcció i coordinació de l'empresa Iltirta Arqueologia. Intervenció al forn d'oli de ginebre de la Vall de Quimet del Recader (R12). Aquest any han començat a treballar al forn d'oli de ginebre de Miquel del Sim (R13). (B34)

Projecte guia

El projecte guia sobre el Patrimoni Cultural Immaterial (PCI) desenvolupat per ICRPC.

Projecte Europeu "Living Heritage for Sustainable Development (Livhes)" de 2020-23, col·laboració d'Amics de Riba-roja. (B30)

"Guia per al desenvolupament de processos de valorització del Patrimoni Cultural Immaterial (PCI)" de 2023, col·laboració d'Amics de Riba-roja. (B50)

Exposicions

Les exposicions sobre els forns d'oli de ginebre, relacionades en aquest article, són les següents:

Exposició "Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre", del 18 de juliol al 26 de setembre de 2019, dissenyada i realitzada al Museu Etnològic i de Cultures del món (seu Montcada) de Barcelona, col·laboració d'Amics de Riba-roja. (B19)

Jornada exposició "XII Jornades de Patrimoni Històric", del 5 al 25 d'octubre de 2020, realitzada a Flix amb la col·laboració de l'Associació la Cana de Flix, col·laboració d'Amics de Riba-roja. (B29)

Exposició: "Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre", del 4 de desembre al 31 de gener, ampliat fins al 28 de febrer 2022 al Museu de les Trementinaires a Tuixent. (B40)

Exposició itinerant "Oli de ginebre. Remei i patrimoni", del 14 d'abril al 13 de maig de 2023, dissenyada i organitzada per l'Escola d'Art i Disseny de la Diputació de Tarragona, col·laboració d'Amics de Riba-roja d'Ebre. (B51)

12. Exposició "Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre". [B19]

13. Exposició "Oli de ginebre. Remei i patrimoni". [B51]

Expedients

Els expedients de referència relacionats en aquest article són de temàtiques diverses, però tots han estat temes complementaris en el projecte dels forns d'oli de ginebre de Ribera-roja.

Expedient sobre "31 llibres de comptes de les carnisseries de Lleida" de 1600-1685 de la Paeria de Lleida. (B1)

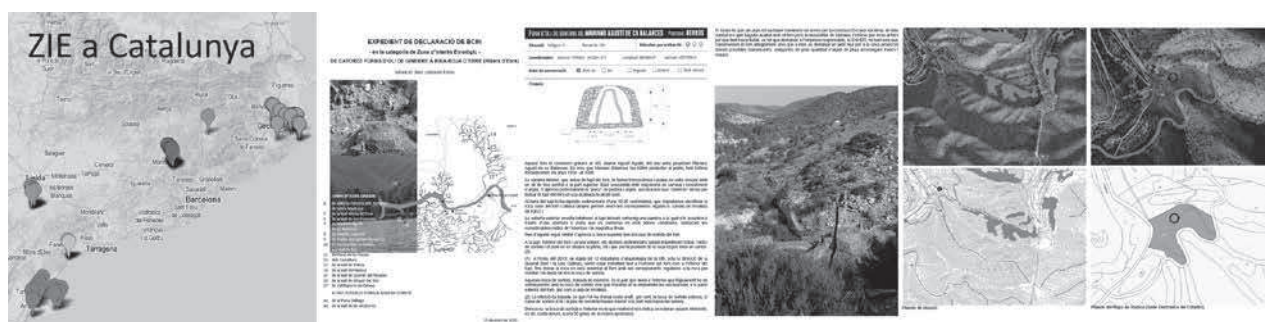
Expedient sobre "Inventari de camins municipals de Ribera-roja d'Ebre" de 2012. (B4)

Expedient sobre la "Declaració d'un bé immoble com a bé cultural d'interès local (BCIL)" de 2015. (B7)

Expedient iniciat sobre "Expedient de declaració de BCIN —en la categoria de Zona d'Interès Etnològic— de 14 forns d'oli de ginebre a Ribera-roja d'Ebre (Ribera d'Ebre). situació dels catorze forns", 15 de juliol de 2020. (B28)

Expedient sobre el "Pla estratègic per a la salvaguarda i dinamització del patrimoni dels forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre" de 2021. (B35)

Expedient sobre les "Al·legacions Modificació puntual de normes subsidiàries de planejament urbanístic vigent referent a la regulació del Sòl no urbanitzable (SNU) a tot el terme municipal de Ribera-roja d'Ebre", març de 2021. (B36)

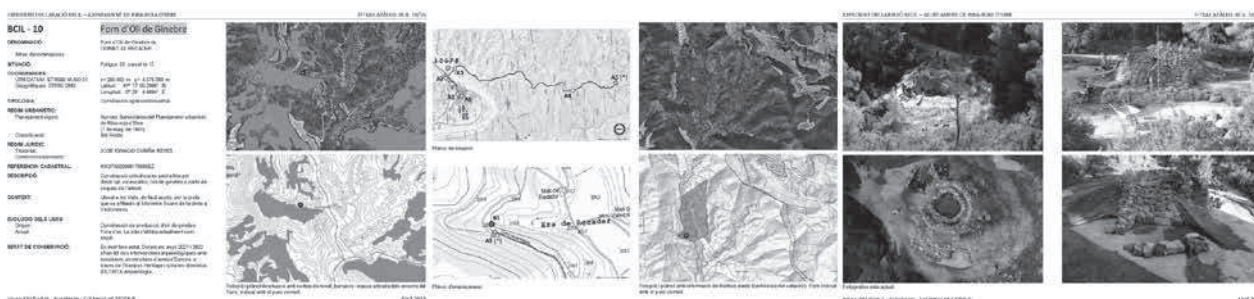

14. Expedient de declaració de BCIN —en la categoria de Zona d'Interès Etnològic— de 14 forns d'oli de ginebre a Ribera-roja d'Ebre (Ribera d'Ebre). situació dels catorze forns" de 2020. [B28]

Expedient no finalitzat sobre el “Concurs d’idees del centre d’interpretació del patrimoni cultural de Riba-roja d’Ebre”, iniciat al 2021. (B37)

Expedient sobre “La maleta pedagògica. Els valors patrimonials dels forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre” de 2022. (B44)

Expedient sobre la “Declaració d’un bé immoble com a bé cultural d’interès local (BCIL)” de 2023. (B52)

15. Expedient “Declaració d’un bé immoble com a bé cultural d’interès local (BCIL)” de 2023. Fitxa BCIL-10 del forn d’oli de ginebre de la Vall de Quimet del Recader (R12). [B52]

Ponències, presentacions, xerrades i participacions

Les ponències, presentacions, xerrades i participacions relacionades en aquest article, a les quals ha participat Amics de Riba-roja són les següents:

Demostració: “Demostració destil·lació d’oli de ginebre per Amics de Riba-roja”, octubre de 2017 a la XV Jornada de Etnologia a les Terres de l’Ebre. (B11)

Ponència: “Els forns d’oli de ginebre, una indústria a Riba-roja d’Ebre” a les Jornades transfrontereres sobre la pedra seca a Figueres, “La pedra seca com a motor desenvolupador econòmic i social”, 27 i 28 de setembre de 2018. (B17)

Xerrada: “L’oli de ginebre, producció i comerç a Riba-roja d’Ebre”, 16 d’octubre de 2019. (B20)

16. Xerrada: “Els forns d’oli de ginebre una indústria Riba-roja d’Ebre. Visualitzador d’emplaçaments”, 1 de novembre de 2019 a Riba-roja d’Ebre. [B22]

J. Alió

Xarrada: “Els forns d’oli de ginebre una indústria Riba-roja d’Ebre. Visualitzador d’emplaçaments”, 1 de novembre de 2019 a Riba-roja d’Ebre. (B22)

Participació: “Taulas rodones sobre Pedra Seca: Societat/Tècnica/Patrimoni”, 8 de febrer de 2020. (B26)

Presentació: “L’oli de ginebre, propietats, producció i comerç, una indústria a Riba-roja d’Ebre”, 2 de maig de 2020. (B27)

Ponència: “Els forns d’oli de ginebre una indústria Riba-roja d’Ebre. Visualitzador d’emplaçaments”, 17 d’octubre de 2020 a la jornada “XII Jornades de Patrimoni Històric” realitzada a Flix. (B29)

Ponència: “Els forns d’oli de ginebre en el paisatge”, 24 juliol de 2021 al COAC a la “I Jornada. Els forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre: una indústria de 500 anys amb perspectives de futur”. (B32)

17. Ponència: “Els forns d’oli de ginebre en el paisatge”, 24 juliol de 2021 al COAC. [B32]

Ponència: “Els forns d’oli de ginebre en el paisatge de Riba-roja”, 6 de novembre de 2021, a la “Trobadra de pedra seca i arquitectura tradicional dels territoris de parla catalana a Móra la Nova”. (B33)

Ponència: “L’oli de ginebre i els forns —virtuts i tradició de l’oli de ginebre— protoindústria ebreca”, 7 de maig de 2022 a la Jornada “Plantes medicinals i remeis casolans” a l’Ajuntament de Vacarisses. (B42)

18. Ponència: “L’oli de ginebre i els forns —virtuts i tradició de l’oli de ginebre— protoindústria ebreca”, 7 de maig de 2022 a Vacarisses. [B42]

Xarrada: "Els forns, l'oli de ginebre i Quimet del Recader", 7 i 8 maig de 2022 a la I Jornada Garriga, a Bovera. (B43)

Xarrada: "Obtenció de l'oli de ginebre", 17 de setembre de 2022 a la 7a Jornada gastronòmica de les plantes oblidades, a Igualada. (B45)

Presentació: "Els forns d'oli de ginebre, una indústria a Riberoja d'Ebre", 8 d'octubre de 2022 a la I jornada de Cultura Rural a Nonasp. (B49)

Ponència: "Digitalització del patrimoni industrial. Registre i anàlisi dels forns d'oli de ginebre a Riberoja d'Ebre", 6 de maig de 2023 a la "19es Jornades de cultura i recerca local dels territoris de parla catalana a Lloret de Mar". (B53)

Presentació: "Projecte forns d'oli ginebre i noves excavacions", 6 de juny de 2023 als estudiants de Grampus a Riberoja d'Ebre. (B54)

Articles, entrevistes i comunicacions

Els articles, les entrevistes i les comunicacions de referència d'aquest estudi per entendre el territori on estan situats els forns d'oli de ginebre i les seves característiques constructives són els següents:

Comunicació: "La pedra seca en l'inventari del patrimoni etnològic de Catalunya: catalogació i protecció" de 2014. (B5)

Article: "Els forns d'oli de ginebre de Riberoja" de 2014. (B6)

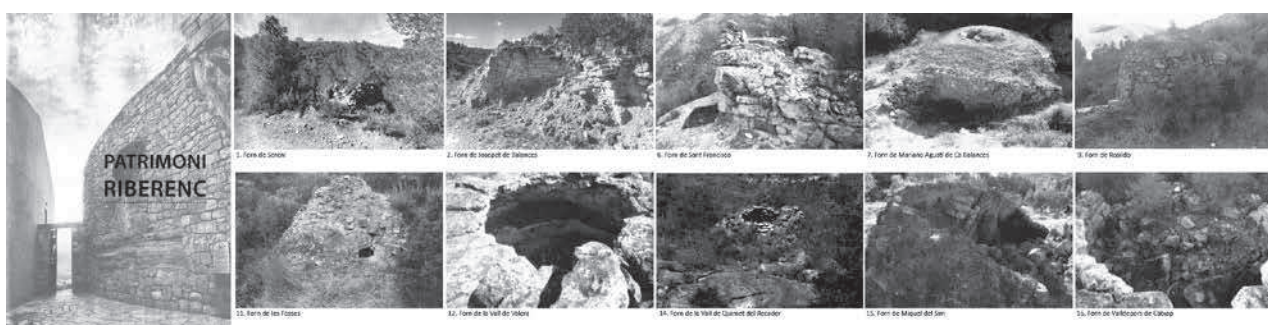
Entrevista. "Programa Maiors del Canal de Televisió Terres de l'Ebre", novembre 2015. (B8)

Article: "Els forns d'oli de ginebre de les Garrigues" de 2016. (B9)

Article: "El aceite de enebro" de 2017. (B10)

Article: "La producció d'oli de ginebre, un ofici capdavanter a Riberoja d'Ebre" de 2018. (B15)

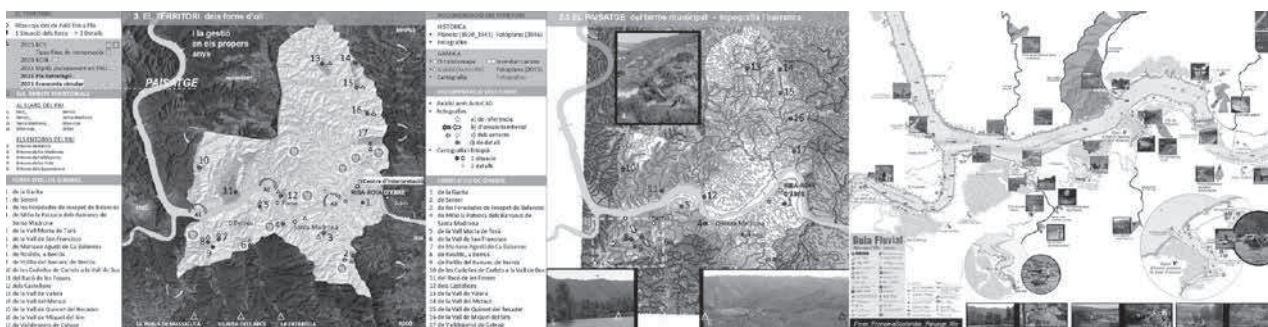
Article: "Projecte de museïtzació dels espais dels forns de ginebre de Riberoja d'Ebre" de 2019. (B25)

19. Article "Projecte de museïtzació dels espais dels forns de ginebre de Riberoja d'Ebre". *Miscel·lània* núm. 29 (2019). [B25]

20. Article “Els forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre: història, territori, paisatge i patrimoni cultural ebrenc”. *Miscel·lània* 2023. [Resum d’aquest article i complementari al B25]

21. Article “Els forns d’oli de ginebre en el paisatge de Riba-roja d’Ebre: un sistema interactiu” de 2022. [B46]

Article: “Els forns d’oli de ginebre en el paisatge de Riba-roja d’Ebre: un sistema interactiu” de 2022. (B46)

Article: “Els forns d’oli de ginebre a Riba-roja d’Ebre: Oli de ginebre, un remei mític” de 2022. (B47)

Article: “La fotografia etnogràfica: una eina per preservar la memòria històrica i com a garant de futur” de 2022. (B48)

Treballs

Els treballs de referència d’aquest article relacionats amb el projecte dels forns d’oli de ginebre de Riba-roja són els següents:

Treball de recerca: “Els forns d’oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d’Ebre”, 2017-2018. (B12)

Treball: “Forns d’oli de ginebre i trementina. Supervivència i professió” de 2018. (B14)

Treball de recerca: “Recerca i museïtzació de l’espai dels forns d’oli de ginebre a Riba-roja d’Ebre”, 2018-2019. (B18)

Treball: “Recerca i museïtzació de l’espai dels forns d’oli de ginebre a Riba-roja d’Ebre” de 2019. (B23)

22. Treball "Centre d'interpretació dels forns d'oli de ginebre" de 2020. [B31]

Treball: "L'oli de ginebre, present i passat" de 2019. (B24)

Treball de recerca: "Centre d'interpretació dels forns d'oli de ginebre" de 2020. (B31)

Tesi doctoral: "Pedra en sec: herència constructiva, coneixements i tècnica. Registre i anàlisi de construccions de pedra en sec per mitjà de tècniques digitals" de 2021 (el territori de la pedra seca). (B38)

Treball: "Consideracions per a la gestió turística d'un centre d'interpretació dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre" de 2021. (B39)

EL PROJECTE DELS FORNS D'OLI DE GINEBRE DE RIBA-ROJA D'EBRE

El projecte dels forns s'estructura amb els apartats que detallem a continuació i es complementa amb la bibliografia adjunta. (B1–B54)

1. Caràcter pedagògic i educatiu (B30, B44 i B50)
2. La història i els valors del seu territori i dels seus entorns
  - 2.1 On som? El terme de Riba-roja d'Ebre
  - 2.2 El pantà de Riba-roja d'Ebre. Els Amics de Riba-roja
  - 2.3 Què fem Amics de Riba-roja?
3. La recerca de la cultura local
  - 3.1 Llibres (B2, B3, B13 i B41)
  - 3.2 Actuacions arqueològiques (B21 i B34)
  - 3.3 Projecte - guia europeu (B30 i B50)
  - 3.4 Exposicions (B19, B29, B40 i B51)
  - 3.5 Expedients (B1, B4, B7, B28, B36, B36, B37, B44 i B52)
  - 3.6 Ponències, presentacions, xarrades i participacions (B11, B17, B20, B22, B26, B27, B29, B32, B33, B42, B43, B45, B49, B53 i B54)
  - 3.7 Articles, entrevistes i comunicacions (B5, B6, B8, B9, B10, B15, B25, B46, B47 i B48)
  - 3.8 Treballs de recerca (B12, B14, B18, B23, B24, B31, B38 i B39)

4. El projecte dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre
  - 4.1 Els forns d'oli de ginebre, tipologies i elements d'un forn
  - 4.2 L'oli de ginebre, elaboració i els seus usos
    - 4.2.1 L'oli de ginebre
    - 4.2.2 Elaboració de l'oli de ginebre
    - 4.2.3 Usos tradicionals dels ginebres
    - 4.2.4 Característiques físiques de l'oli de ginebre
    - 4.2.5 Usos tradicionals en animals
    - 4.2.6 Altres usos tradicionals i populars
    - 4.2.7 Indústries cosmètica i del perfum
  - 4.3 La comercialització de l'oli de ginebre
5. Els forns d'oli de ginebre en el paisatge ebrenc, un sistema interactiu (B46)
6. La futura Zona d'Interès Etnològic ZIE-RE (B7, B13, B19, B22, B25, B28, B29, B32, B36, B37, B41, B42, B46, B51 i B52)
7. El turisme col·lectiu i de coneixement (B36)

ELS FORNS D'OLI DE GINEBRE EN EL PAISATGE EBRENC, UN SISTEMA INTERACTIU

Aquest apartat que en la ponència de Vacarisses tenia el títol “Sistema interactiu: els forns en el paisatge”, està més desenvolupat en l'article: “Els forns d'oli de ginebre en el paisatge de Riba-roja d'Ebre: un sistema interactiu” de 2022. (B46)

El passat 1 de juliol de 2023 vaig assistir a la Jornada de l'IRMU “Cultura i recerca en el territori” a Móra la Nova, en què es van dir coses molt interessants que he intentat analitzar relacionades amb aquest sistema interactiu que vaig començar a dissenyar al juliol de 2019. De vegades encara que escoltem discursos sobre temàtiques concretes també els podem aplicar al nostre dia a dia.

- Fa anys que tothom genera moltes dades (*big data*), tenim tanta informació que no saben què fer-ne. Com s'ha de poder mostrar la informació. Les informacions s'han de poder creuar i obtenir explotacions de la informació base, etc.
- Hem d'adaptar-nos, o no, a les noves tecnologies. Intel·ligència artificial sí o no. La mirada ha de ser local, tecnològica i des d'una visió global, etc.
- Quin és el diàleg entre el món acadèmic universitari i no acadèmic o local? El món universitari voldria relacionar-se amb la recerca local però no hi ha...

Aquest sistema es va dissenyar pensant que haurà de gestionar molta informació (actualment hi ha més de 2.500 fitxers amb 7 GB). El més important és estructurar-la adequadament per al seu manteniment posterior i poder-la visualitzar segons ens convingui. Nosaltres no ens hem d'adaptar a la tecnologia, sinó saber-la utilitzar en funció dels nostres intencions i coneixements tècnics. S'ha de tenir en compte el caràcter pedagògic i educatiu, perquè el sistema pugui ensenyar la mateixa informació de base, de maneres diferents, al món universitari o al no acadèmic o local.

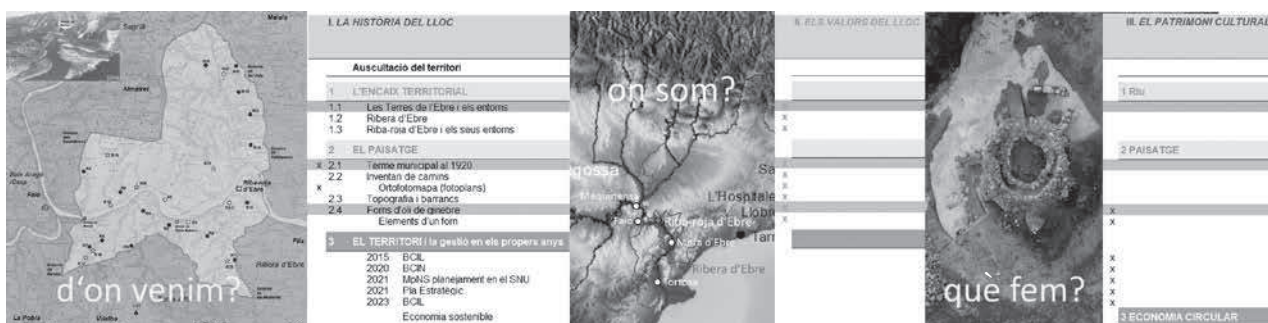
El projecte dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre està pensat com un procés educatiu, cultural i social, per identificant, valorar i mantenir el nostre patrimoni.

El territori i el paisatge del terme municipal de Riba-roja, on estan situats els forns d'oli de ginebre, s'ha d'analitzar tenint en compte:

- LA HISTÒRIA DEL LLOC: com ha canviat el terme en els darrers cent anys.
- ELS VALORS DEL LLOC: camins, barrancs, topografia i altres elements del paisatge.
- EL PATRIMONI CULTURAL: s'ha de posar en valor tot allò que sigui d'interès cultural i tot sempre suma.

Es tracta de saber escoltar i llegir correctament el territori, el lloc i l'entorn, en el qual qualsevol element del patrimoni forma part del paisatge amb l'objectiu principal d'establir criteris i accions dirigides a millorar el coneixement del nostre territori.

S'elabora una eina de treball, un sistema d'informació interactiu amb un encaix territorial en les Terres de l'Ebre, la Ribera d'Ebre i Riba-roja d'Ebre i els seus entorns, amb una visió continua i transversal del territori.

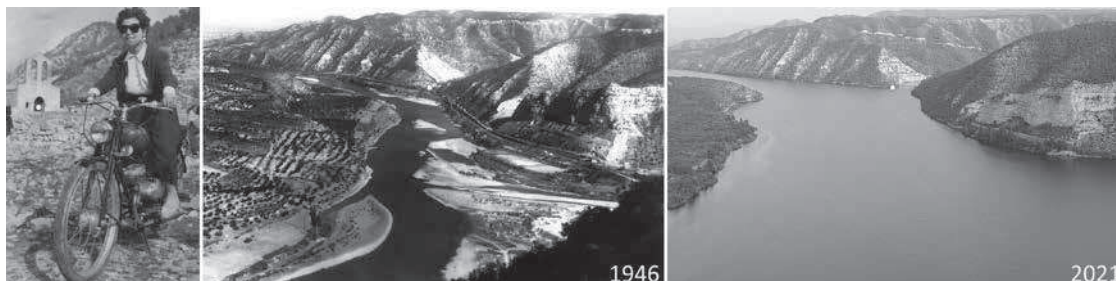

23. Estructura de l'eina de treball.

Aquesta eina consisteix en:

- Estructurar la informació relacionada amb els forns d'oli de ginebre i el patrimoni cultural del terme municipal de Riba-roja i els seus entorns.
- Tenir actualitzada la documentació històrica i contemporània.
- Visualitzar la informació de manera àgil relacionant documentació històrica i actual per entendre l'evolució i transformació del territori.
- Visualitzar la informació a diverses escales (general, intermèdia i fins al detall que sigui necessari) per tenir una visió continua i transversal del territori.

J. Alió

24. La història i el paisatge a l'entorn de l'antiga ermita de Berrús.

LA HISTÒRIA DEL LLOC: com ha canviat el terme en els darrers cent anys.

ELS VALORS DEL LLOC: camins, barrancs, topografia i altres elements del paisatge (les fotografies ens permeten analitzar el pas del temps).

La cartografia digital ens permet fer anàlisis del conjunt del terme municipal organitzant la informació i relacionar-la interactivament a escales diferents i veure el pas del temps.

25. Els valors del lloc i el paisatge a l'entorn del forn d'oli de ginebre de Mariano Agustí de Ca Balances (R6).

EL PATRIMONI CULTURAL: s'ha de posar en valor tot allò que sigui d'interès cultural i qualsevol detall sempre suma.

Al terme de Riba-roja s'han localitzat 23 forns d'oli de ginebre: 14 localitzats, 1 per demostracions i 8 no localitzats, també tenim localitzats 3 petroglifos "ramiformes" i 1 pou de gel.

R1 Forn d'oli de ginebre de SERENÍ

R2 Forn d'oli de ginebre de JOSEPET DE BALANCES

R3 Forn d'oli de ginebre de MILIO LA PATXOCA dels Barrancs de Santa Madrona

26. Forns d'oli de ginebre R1-2-3.

Els forns d'oli de ginebre de Riberoja d'Ebre

R4 Forn d'oli de ginebre de TORÀ

R5 Forn d'oli de ginebre de SANT FRANCISCO

R6 Forn d'oli de ginebre de Mariano Agustí de Ca Balances. BERRUS-I

27. Forns d'oli de ginebre R4-5-6.

R7 Forn d'oli de ginebre de Ca Rosildo. BERRUS-II

R8 Forn d'oli de ginebre de les CADOLLES DE CARLETS a la Vall de Bus

R9 Forn d'oli de ginebre del RACÓ DE LES FOSSES

28. Forns d'oli de ginebre R7-8-9.

R10 Forn d'oli de ginebre de VALERA

R11 Forn d'oli de ginebre de la VALL DE MEXUT

R12 Forn d'oli de ginebre de QUIMET DEL RECADER

29. Forns d'oli de ginebre R10-11-12.

R13 Forn d'oli de ginebre de MIQUEL DEL SIM

R14 Forn d'oli de ginebre de VALLDEPORCS de Catxap

R15 Forn d'oli de ginebre de la Garita

30. Forns d'oli de ginebre R13-14-15.

31. Petroglifos "ramiformes". Fornos P1-2-3. Pou de gel G1.

El sistema interactiu permet:

- Connectar amb informació cultural diversa del poble de Riba-roja, de les ermites de Santa Madrona i Berrús, de la pressa de Riba-roja, de Faió, de Sebes, etc.
- Analitzar exhaustivament cada forn i els seus entorns amb tres escales de detall, anàlisi fotogràfica (que permet veure l'evolució en el temps), etc.
- Veure de manera interactiva l'entorn del forn i fins i tot entrar al seu interior.
- Relacionar informació dels forns de la resta de la Ribera d'Ebre i les comarques veïnes.
- Integrar l'inventari de camins municipals i rutes senderistes, i els plànols resum (guia fluvial de 1997), amb el riu Ebre com a fil conductor i els valors culturals d'aquest territori i seus entorns.

LA FUTURA ZONA D'INTERÈS ETNOLÒGIC ZIE-RE

Al juliol de 2019, amb l'exposició al MUEC (B19), va començar la meua relació amb Amics de Riba-roja d'Ebre. A Barcelona, a l'exposició, vaig començar a veure el valor del lloc, el paisatge i el territori del meu poble, sense haver visitat cap dels forn d'oli de ginebre.

Vaig començar a visitar-los acompanyat pels Amics de Riba-roja en temps de vacances i fins a l'últim dia de l'any 2019 no vaig acabar de visitar-los tots. Fins avui dia han passat aproximadament quatre anys, en què he ajudat Amics de Riba-roja, amb la meua formació i experiència laboral, a tenir una visió dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre. Aquí, la història, el territori, el paisatge i el patrimoni cultural ebrenç formen part d'un conjunt complex en què tots fem poble, comarca i país, i en què tot suma.

La meua aportació a aquest projecte dels forns de ginebre de Riba-roja d'Ebre i que es pot consultar a la bibliografia adjunta és la següent:

1. Xarrada a Riba-roja d'Ebre, novembre de 2019. "Els forns d'oli de ginebre una indústria Riba-roja d'Ebre. Visualitzador d'emplaçaments" (B22). Encara no havia visitat tots els forns i començava a construir una eina de treball com un sistema que ha anat evolucionant en els anys. És per això que el títol de la xarrada sigui "Visualitzador d'emplaçaments". Visualitzador vol dir poder veure tot allò que s'ha introduït en el sistema. Aquest sistema, com ja s'ha dit en aquest article, es fonamenta en el fet de relacionar de forma estructurada i transversal la història i els valors del lloc i el seu patrimoni cultural.

L'evolució d'aquesta eina o sistema té en el seu ADN, entre altres, les 5 paraules claus d'aquest article:

- *Pedagògic*. Sistema molt didàctic relacionant els diversos aspectes de la cultura i recerca local de les nostres terres ebrenques. Sistema que permet el diàleg entre món acadèmic universitari i no universitari o local.
- *Història*. Sistema en el qual relacionar el patrimoni i la cultura al llarg dels anys i posar en valor d'on venim, és a dir la memòria i els coneixements locals.
- *Territori*. Sistema en el qual el paisatge ebrenc està en el centre del nostre relat.
- *Forns*. Sistema en el qual els forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre ha estat el punt de partida per posar en valor tota la riquesa cultural de les nostres terres, amb una mirada local i global del territori.
- *Turisme*. Sistema en el qual s'apunta que la gestió a curt, mitjà o llarg termini determinarà, entre altres coses, l'evolució del turisme cultural de proximitat del nostre poble, tot tenint en compte tecnologia, qüestions tècniques, jurídiques i d'economia sostenible i circular.

2. Elaboració d'un esborrany de document com a expedient d'Amics de Riba-roja d'Ebre, juliol de 2020. "Expedient de declaració de BCIN —en la categoria de Zona d'Interès Etnològic— de catorze forns d'oli de ginebre a Riba-roja d'Ebre (Ribera d'Ebre). Situació dels catorze forns" (B28). Es començava a treballar per a una futura Zona d'Interès Etnològic (ZIE) dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre. Una Zona d'Interès Etnològic (ZIE) és una de les set categories en què es classifiquen els béns culturals d'interès nacional (BCIN). A Catalunya només n'hi ha 6, de ZIE.

3. Ponència a les "XII Jornades de Patrimoni Històric" a Flix, octubre de 2020. "Els forns d'oli de ginebre una indústria Riba-roja d'Ebre. Visualitzador d'emplaçaments" (B29). Ja havia visitat tots els forns i l'eina de treball anava evolucionant.

4. Elaboració d'al·legacions al març de 2021 a l'expedient "Al·legacions modificació puntual de normes subsidiàries de planejament urbanístic vigent referent a la regulació del sòl no urbanitzable (SNU) a tot el terme municipal de Riba-roja d'Ebre" (B36). La meua formació i situació laboral permet a Amics de Riba-roja tenir una visió del conjunt del terme municipal de Riba-roja d'Ebre. Les al·legacions presentades són suggeriments en relació amb l'aprovació inicial d'aquest expedient municipal, en què Amics de Riba-roja, que vetlla pel patrimoni de Riba-roja en tot el seu terme municipal, va proposar una sèrie de qüestions tècniques per posar en valor el caràcter cultural i patrimonial local ebrenc dels forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre.

5. Ponència a la "I Jornada. Els forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre: una indústria de 500 anys amb perspectives de futur" a la seu del COAC de Barcelona, juliol de 2021. "Els forns d'oli de ginebre en el paisatge" (B32). Aquí per primera vegada es comença a parlar sobre el paisatge on estan situats els forns. En el sistema s'ha anat introduint informació rellevant que permet parlar d'un projecte inclusiu i deixa enrere el concepte de "Visualitzador d'emplaçaments". Com a conseqüència d'aquesta ponència es redacta l'article "Els forns d'oli de ginebre en el paisatge de Riba-roja d'Ebre: un sistema interactiu" (B46).

6. Ponència a la “Trobada de pedra seca i arquitectura tradicional dels territoris de parla catalana a Móra la Nova”, novembre de 2021. “Els forns d’oli de ginebre en el paisatge de Riba-roja” (B33). El sistema continua introduint informació i el relat del projecte evoluciona al voltant del paisatge i territori ebrenc.

7. Des de la Jornada al COAC de juliol 2021 (B32), i amb la visita posterior, agost 2021, als forns d’oli de ginebre a Riba-roja dels arquitectes presidents de les agrupacions d’arquitectes del COAC d’Urbanistes de Catalunya (AAUC) i per la Defensa i la Intervenció en el Patrimoni Arquitectònic (AADIPA), es comença a treballar en un expedient “Concurs d’idees del centre d’interpretació del patrimoni cultural de Riba-roja d’Ebre” (B37). Aquest és un projecte a mitjà i llarg termini liderat per l’Ajuntament de Riba-roja d’Ebre amb la col·laboració d’Amics de Riba-roja d’Ebre i la URV. L’objecte del concurs de projectes és definir els paràmetres i criteris que han de servir de base per formular les propostes d’ordenació per a l’àmbit situat en l’entorn de l’antic escorxador del poble avui en desús, en un lloc clau per a la recuperació d’un espai públic com a mirador sobre l’antic abocador enfront del riu Ebre entre el cementiri i l’escorxador. Amb la possible continuïtat per a vianants des del club nàutic fins a la llacuna situada en el meandre del poble.

8. Ponència compartida amb l’amic Salvador Gallart a la Jornada: “Plantes medicinals i remeis casolans”, maig de 2022. “L’oli de ginebre i els forns —virtuts i tradició de l’oli de ginebre— protoindústria ebrenca” (B42). Per primera vegada Amics de Riba-roja d’Ebre prepara una ponència compartida amb l’objectiu de disposar d’una presentació en què es tracten tots els temes relacionats amb els forns d’oli de ginebre de Riba-roja; també s’hi inclou l’eina o el sistema interactiu.

9. Elaboració, abril de 2023, de l’expedient “Declaració d’un bé immoble com a bé cultural d’interès local (BCIL)” (B52). Declaració de 4 forns d’oli de ginebre com a nous BCIL i l’actualització de les 12 fitxes dels BCIL existents de l’expedient de 2015 (B7).

És evident que el projecte dels forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre evoluciona adequadament i en un futur pròxim podrem tenir una nova Zona d’Interès Etnològic (ZIE) a Catalunya, que seria el nostre projecte dels forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre. En previsió que així sigui he preparat els 6 plànols següents per emmarcar aquesta nova ZIE-RE (Zona d’Interès Etnològic dels forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre).

Es tracta dels plànols de situació i emplaçament de la ZIE-RE a la Ribera d’Ebre i els seus entorns, amb més detall en el terme municipal de Riba-roja Ebre.

Els diversos forns d’oli de ginebre, petroglifos “ramiformes” i pou de gel s’han situat en els plànols segons les seves coordenades UTM, detallades amb precisió (vegeu-ne bibliografia de referència, B52). Els forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre no localitzats s’han situat segons consta en el llibre de 2018 (B13).

També hi ha una plànol del 1920 i un quadre final on es relacionen tots els forns d’oli de ginebre, petroglifos “ramiformes” i pou de gel amb les noves numeracions, i les relacionades a les referències bibliogràfiques corresponents: BCIL 2015 (B7), BCIL 2023 (B52), llibre 2018 (B13), llibre 2022 (B41), exposició Barcelona 2019 (B19), exposició Diputació de Tarragona 2023 (B51) i l’article 2019 publicat al CERE (B25).

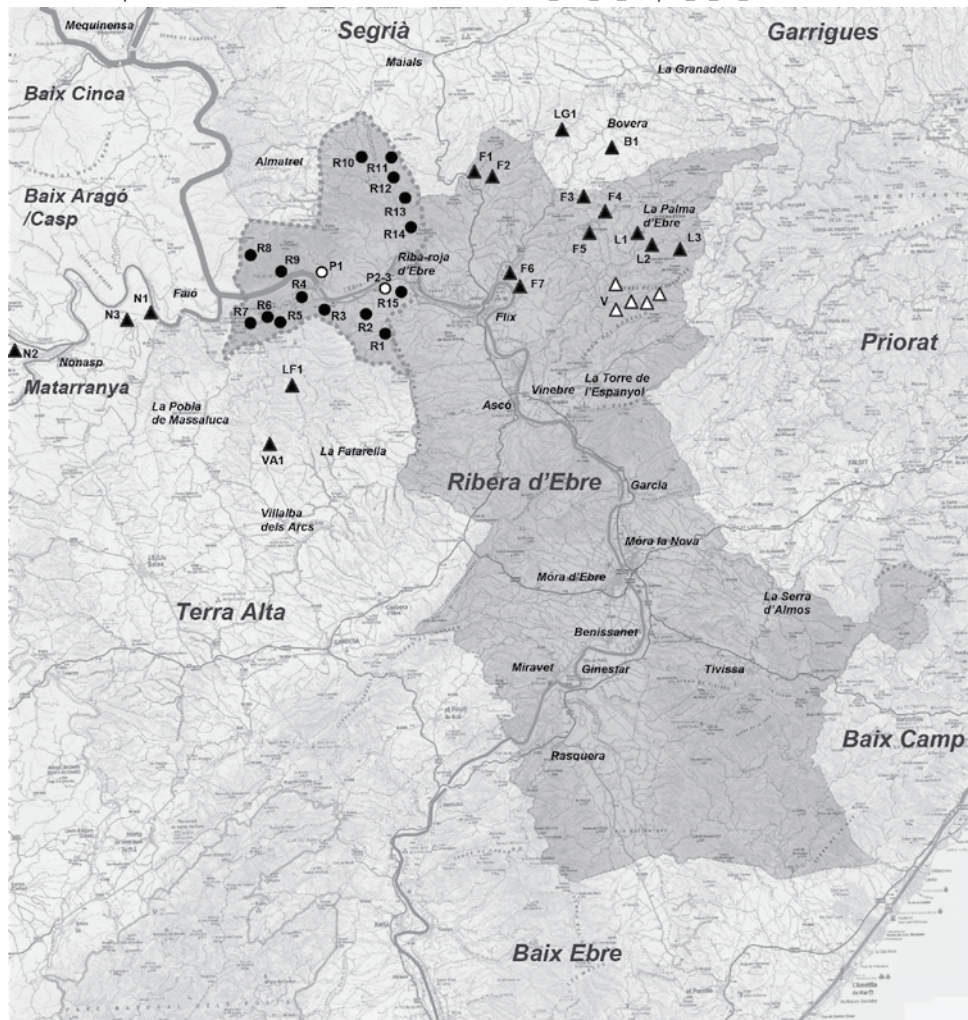
En els plànols 3 i 4 hi ha dues fotografies de 1946 i 2021 realitzades des de l’ermita de Nostra Senyora del Pilar de Faió, que permeten veure com la construcció del pantà de Riba-roja d’Ebre va modificar el territori i paisatge, i també el trasllat de l’ermita de Berrús.

Plànol 1. Situació dels forns d'oli de ginebre a la Ribera d'Ebre i els seus entorns

Base cartogràfica. Institut Cartogràfic i Geogràfic de Catalunya. Fons: Topogràfic

<www.instamaps.cat/instavisor/a71e5ad60e8ecf7e87e52a0fad1cda4L_ofici_de_barquer_al_riu_Ebre.html#14>

Forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre

● R1	de SÈRENI
● R2	de JOSEPET DE BALANCES
● R3	de MILIO LA PATXOCA dels Barrancs de Santa Madrona
● R4	de TORÀ
● R5	de SANT FRANCESC
● R6	Mariano Agustí de Ca Balances - BERRÚS I
● R7	de Ca Rosido - BERRÚS II
● R8	de les CADOLLES DE CARLET a la Vall de Bus
● R9	del RACÓ DE LES FOSSES
● R10	de VALERA
● R11	de la VALL DEL METXUT
● R12	de QUIMET EL RECADER
● R13	de MIQUEL DEL SIM
● R14	de VALL DE PORCS

Forn d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre per demostracions

● R15	de la Garita
-------	--------------

Petroglifos "ramiformes" de Ribera-roja d'Ebre

○ P1	dels CASTELLONS
○ P2	de la Plana Gallega-1
○ P3	de la Plana Gallega-2

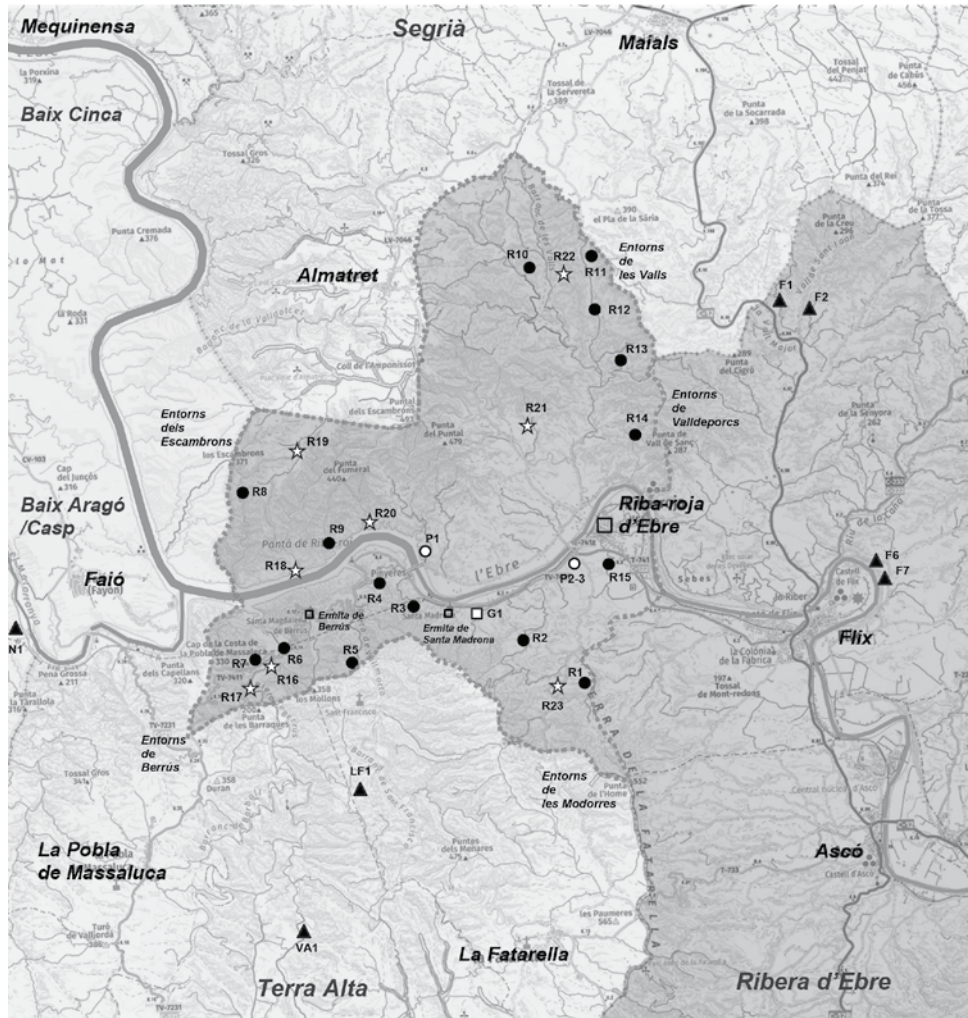
Forn d'oli de ginebre dels entorns

▲ Flix	F1	de Mas de Pinta / Masos de Flix	Vallfenoses
	F2	de la Costa de Butxaca / Masos de Flix	Masos de Flix
	F3	de l'Abellar del Paufrare	Los Abellars
	F4	de les Olletes (del Sentís o del Paufrare)	
	F5	dels Vingalis (de Pau)	
	F6	del Meandre / Camí de l'Aumaec	
	F7	del Meandre / Camí de l'Aumaec	
▲ La Palma d'Ebre	L1	de les Sisquelles de Madrilla (1)	Sisquelles
	L2	de les Sisquelles de Madrilla (2)	Sisquelles
	L3	de la Valinjova del Prunero	Les Valinjoves
▲ Vinebre (NO LOCALITZATS)	V1	dels Gorraptés (1)	de Nadal
	V2	dels Gorraptés (2)	de Mas d'en Soler
	V3	dels Gorraptés (3)	de Mas d'en Soler
	V4	dels Gorraptés (4) l'inda amb la Vall i el Juncaret	
	V5	dels Gorraptés (5) l'inda amb la Vall i el Juncaret	
▲ La Fatarella	LF1	de la Fatarella	Pinals
▲ Vilaiba dels Arcs	VA1	de la Devesa de Macià	Les Deveses
▲ Bovera	B1	de Bovera	Rebodelles
▲ La Granadella	LG1	del Polvorí dels Tagonars	Los Tagonars
▲ Nonasp	N1	de les Tasconeres	Les Tasconeres
	N2	del Barranc de la Cova	Lo Sot
	N3	de la Vall de Batea	Racó

Plànol 2. Situació dels forns d'oli de ginebre a Ribera-roja d'Ebre i els seus entorns

Base cartogràfica. Institut Cartogràfic i Geogràfic de Catalunya. Fons: Topogràfic

<www.instamaps.cat/instavisor/a71e5ad60e8ecf7e87e52a0fad1cda4/L_ofici_de_barquer_al_riu_Ebre.html#14>

Forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre
● R1 de SERENÍ
R2 de JOSEPET DE BALANCES
R3 de MILIO LA PATXOCA dels Barrancs de Santa Madrona
R4 de TORA
R5 de SANT FRANCESC
R6 Mariano Agustí de Ca Balances - BERRÓS I
R7 de Ca Rosildo - BERRÓS II
R8 de les CADOLLES DE CARLET a la Vall de Bus
R9 del RACÓ DE LES FOSSES
R10 de VALERA
R11 de la VALL DEL METXUT
R12 de QUIJMET EL ECADER
R13 de MIQUEL DEL SIM
R14 de VALL DE PORCS
Forn d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre per demostracions
● R15 de la Garita
Petroglifs "ramiformes" de Ribera-roja d'Ebre
○ P1 dels CASTELLONS
P2 de la Plana Gallega-1
P3 de la Plana Gallega-2

Forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre NO LOCALITZATS
☆ R16 de Pòllio
R17 de Gaspar del Barranc de Berrós
R18 del Barranc de Vallmolla (Cova del Canari)
R19 de Xorro
R20 de la Vall Salada (Terres comunals)
R21 de la Vall de Paretès d'Agustinet del Frare
R22 de la Vall del Barquer
R23 dels entorns de les Modorres
Pou de gel de Ribera-roja d'Ebre
□ Ribera-roja d'Ebre G1 del DELAGUÀ
Forn d'oli de ginebre dels entorns
▲ Flix F1 de Mas de Pinta / Masos de Flix Vallfenoses
F2 de la Costa de Butxaca / Masos de Flix Masos de Flix
F6 del Meandre / Camí de l'Aumaec
F7 del Meandre / Camí de l'Aumaec
▲ La Fatarella LF1 de la Fatarella Pins
▲ Vilalba dels Arcs VA1 de la Devesa de Macià Les Deveses
▲ Nonasp N1 de les Tascoreres Les Tascoreres

Plànol 3. Emplaçament dels forns d'oli de ginebre a Ribera-roja d'Ebre

Base cartogràfica. Institut Cartogràfic i Geogràfic de Catalunya. Fons: Topogràfic. Fotografia: 2021

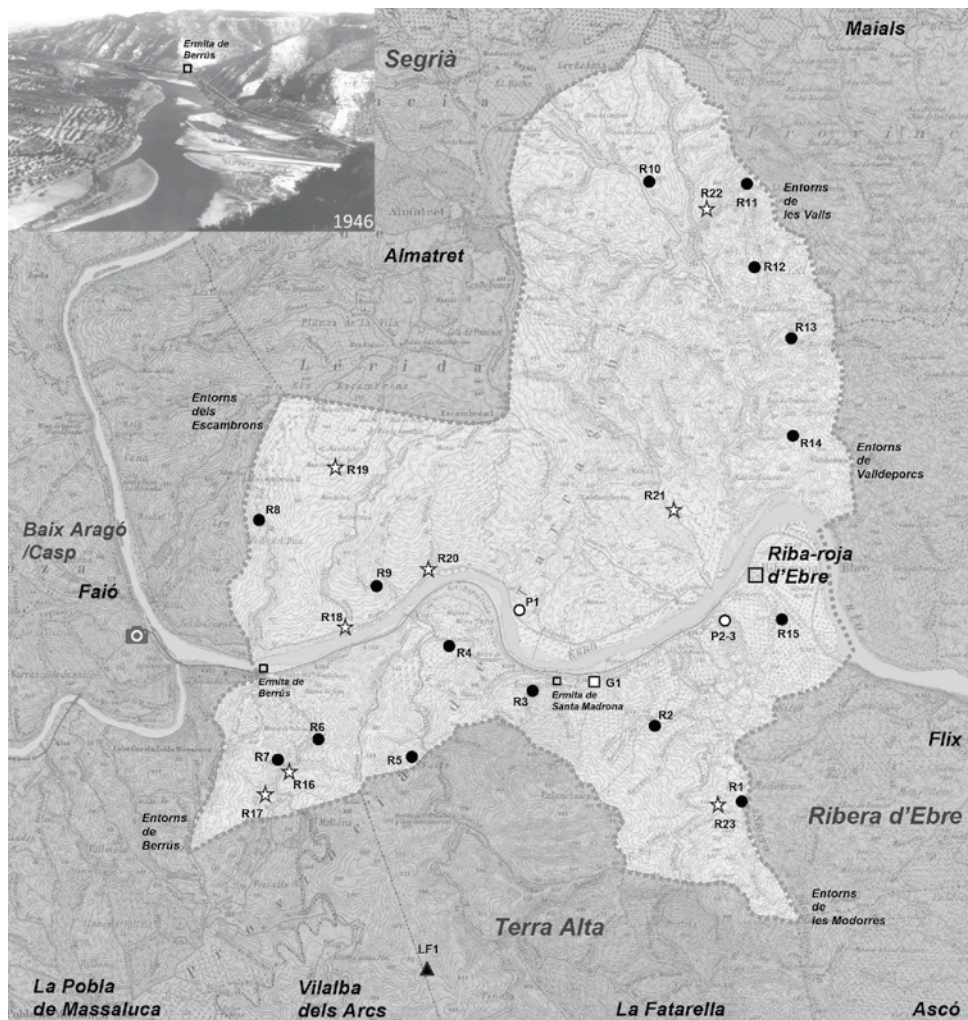
<www.instamaps.cat/instavisor/a71e5ad60e8ecf7e87e52a0fad1cda4/L_ofici_de_barquer_al_riu_Ebre.html#14>

Forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre		Forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre NO LOCALITZATS	
●	R1 de SÈRENI	★	R16 de Polillo
●	R2 de JOSEPET DE BALANCES		R17 de Gaspar del Barranc de Berrús
●	R3 de MILIO LA PATXOCA dels Barrancs de Santa Madrona		R18 del Barranc de Vallmolla (Cova del Canario)
●	R4 de TORÀ		R19 de Xorro
●	R5 de SANT FRANCESC		R20 de la Vall Salada (Terres comunals)
●	R6 Mariano Agustí de Ca Balances - BERRÚS I		R21 de la Vall de Paretès d'Agustinet del Frare
●	R7 de Ca Roslido - BERRÚS II		R22 de la Vall del Barquer
●	R8 de les CADOLLES DE CARLET a la Vall de Bus		R23 dels entorns de les Modorres
●	R9 del RACÓ DE LES FOSSES		
●	R10 de VALERA		
●	R11 de la VALL DEL METXUT		
●	R12 de QUIMET EL RECADER		
●	R13 de MIQUEL DEL SIM		
●	R14 de VALL DE PORCS		
Forn d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre per demostracions ● R15 de la Garita		Pou de gel de Ribera-roja d'Ebre □ Ribera-roja d'Ebre G1 del DELAGUA	
Petroglifos "ramiformes" de Ribera-roja d'Ebre ○ P1 dels CASTELLONS ○ P2 de la Plana Gallega-1 ○ P3 de la Plana Gallega-2		Forn d'oli de ginebre dels entorns ▲ La Fatarella LF1 de la Fatarella Pinsals	

Plànol 4. Emplaçament dels forns d'oli de ginebre a Riba-roja d'Ebre

Mapa Topogràfic Nacional. Escala: 1:50.000. Fotografia: 1946

Forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre

- R1 de SERENI
- R2 de JOSEPET DE BALANCES
- R3 de MILIO LA PATXOCA dels Barrancs de Santa Madrona
- R4 de TORÀ
- R5 de SANT FRANCESC
- R6 Mariano Agustí de Ca Balances - BERRÚS I
- R7 de Ca Rosildo - BERRÚS II
- R8 de les CADOLLES DE CARLET a la Vall de Bus
- R9 del RACÓ DE LES FOSSES
- R10 de VALERA
- R11 de la VALL DEL METXUT
- R12 de QUIMET EL RECADER
- R13 de MIQUEL DEL SIM
- R14 de VALL DE PORCS

Forn d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre

- R15 per demostracions de la Garita

Petroglifs "amiformes" de Riba-roja d'Ebre

- P1 dels CASTELLONS
- P2 de la Plana Gallega-1
- P3 de la Plana Gallega-2

☆ **Forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre NO LOCALITZATS**

- ☆ R16 de Polillo
- ☆ R17 de Gaspar del Barranc de Berrús
- ☆ R18 del Barranc de Vallmolla (Cova del Canario)
- ☆ R19 de Xorro
- ☆ R20 de la Vall Salada (Terres comunals)
- ☆ R21 de la Vall de Paretès d'Agustinet del Frare
- ☆ R22 de la Vall del Barquer
- ☆ R23 dels entorns de les Modorres

□ **Pou de gel de Riba-roja d'Ebre**

- Riba-roja d'Ebre G1 del DELAGUÀ

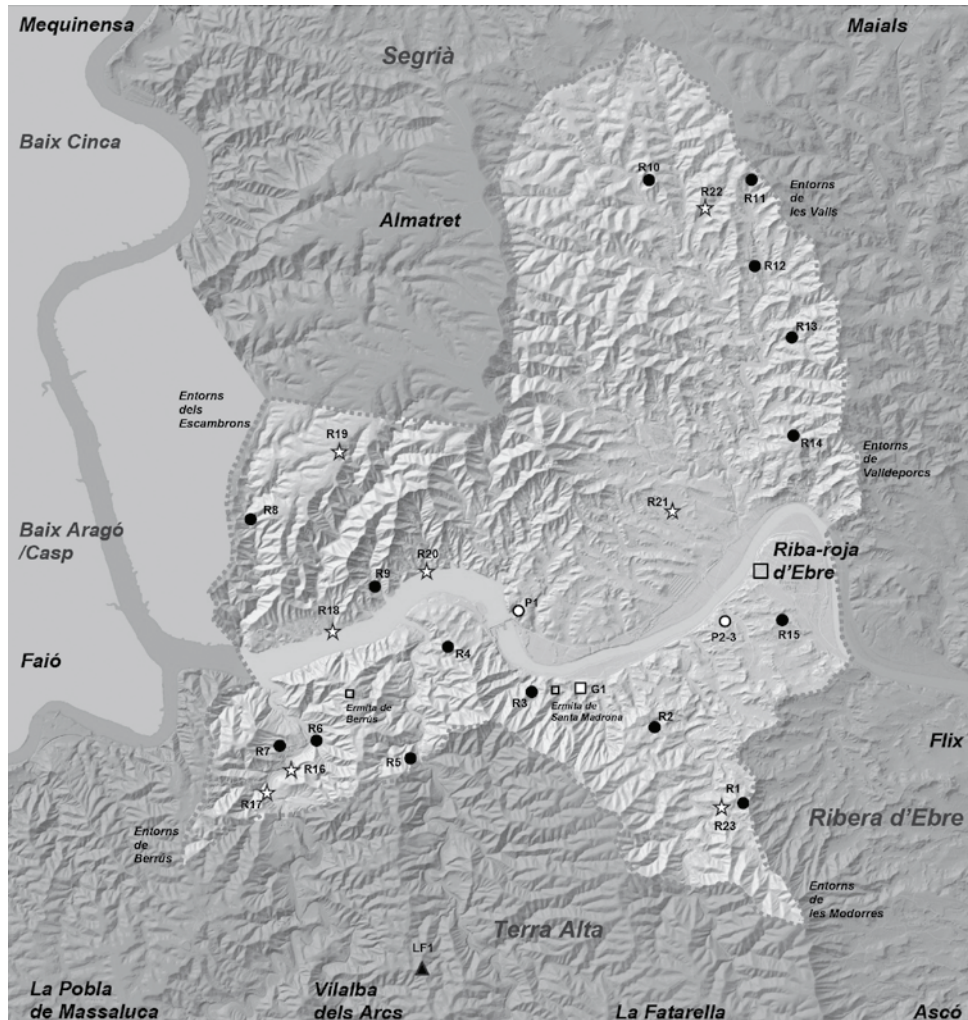
▲ **Forn d'oli de ginebre dels entorns**

- ▲ La Fatarella LF1 de la Fatarella Pinsal

Plànol 5. Emplaçament dels forns d'oli de ginebre a Riba-roja d'Ebre

Base cartogràfica. Institut Cartogràfic i Geogràfic de Catalunya. Fons: Terreny

<www.instamaps.cat/instavisor/a71e5ad60e8ecf7e87e52a0fad1cda4/L_ofici_de_barquer_al_riu_Ebre.html#14>

Forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre		Forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre NO LOCALITZATS	
● R1 de SERENI	★ R16 de Polillo	● R17 de Gaspar del Barranc de Berrús	
● R2 de JOSEPET DE BALANCES	★ R18 del Barranc de Vallmolla (Cova del Canario)	● R18 del Barranc de Vallmolla (Cova del Canario)	
● R3 de MILIÓ LA PATXOCA dels Barrancs de Santa Madrona	★ R19 de Xorro	● R19 de Xorro	
● R4 de TORÀ	★ R20 de la Vall Salada (Terres comunals)	● R20 de la Vall Salada (Terres comunals)	
● R5 de SANT FRANCESC	★ R21 de la Vall de Paretas d'Agustinet del Frare	● R21 de la Vall de Paretas d'Agustinet del Frare	
● R6 Mariano Agustí de Ca Balances - BERRÚS I	★ R22 de la Vall del Barquer	● R22 de la Vall del Barquer	
● R7 de Ca Rosido - BERRÚS II	★ R23 dels entorns de les Modorres	● R23 dels entorns de les Modorres	
● R8 de les CADOLLES DE CARLET a la Vall de Bus			
● R9 del RACÓ DE LES FOSSES			
● R10 de VALERA			
● R11 de la VALL DEL METXUT			
● R12 de QUIMET EL RECADER			
● R13 de MIQUEL DEL SIM			
● R14 de VALL DE PORCS			
	Pou de gel de Riba-roja d'Ebre		
	□ Riba-roja d'Ebre	□ G1 del DELAGUÀ	
Forn d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre per demostracions		Forn d'oli de ginebre dels entorns	
● R15 de la Garita	▲ La Fatarella	▲ LF1 de la Fatarella	▲ Pinsals
Petroglifos "ramiformes" de Riba-roja d'Ebre			
○ P1 dels CASTELLONS			
○ P2 de la Plana Gallega-1			
○ P3 de la Plana Gallega-2			

Plànol 6. Emplaçament dels forns d'oli de ginebre a l'entorn del pantà de Riba-roja d'Ebre

Base cartogràfica. Institut Cartogràfic i Geogràfic de Catalunya. Fons: Terreny

<www.instamaps.cat/instavisor/a71e5ad60e8eccf7e87e52a0fad1cda4/L_ofici_de_barquer_al_riu_Ebre.html#14>

Forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre

- R1 de SERENI
- R2 de JOSEPET DE BALANCES
- R3 de MILIÓ LA PATXOCA dels Barrancs de Santa Madrona
- R4 de TORA
- R5 de SANT FRANCESC
- R6 Mariano Agustí de Ca Balances - BERRÚS I
- R7 de Ca Rosido - BERRÚS II
- R8 de les CADOLLES DE CARLET a la Vall de Bus
- R9 del RACÓ DE LES FOSSES
- R10 de VALERA
- R11 de la VALL DEL METXUT
- R12 de QUIMET EL RECADER
- R13 de MIQUEL DEL SIM
- R14 de VALL DE PORCS

Forn d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre

per demostracions
de la Garita

R15

Petroglifs "ramiformes" de Riba-roja d'Ebre

- P1 dels CASTELLONS
- P2 de la Plana Gallega-1
- P3 de la Plana Gallega-2

Forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre NO LOCALITZATS

- R16 de Polillo
- R17 de Gaspar del Barranc de Berrús
- R18 del Barranc de Vallmolla (Cova del Canario)
- R19 de Xorro
- R20 de la Vall Salada (Terres comunals)
- R21 de la Vall de Parettes d'Agustinet del Frare
- R22 de la Vall del Barquer
- R23 dels entorns de les Modorres

Pou de gel de Riba-roja d'Ebre

Riba-roja d'Ebre G1 del DELAGUÀ

Els fets més rellevants de la construcció de la central hidroelèctrica de Riba-roja d'Ebre de 1967 en relació amb el patrimoni cultural i el seu territori i paisatge ebrenç varen ser:

1. El desviament de la línia de tren de Barcelona a Madrid passant per Saragossa (1967), des de la central hidroelèctrica de Riba-roja fins a l'actual Càmping Port Massaluga amb la construcció de l'estació de Faió - La Pobla de Massaluga.
2. El trasllat de l'antiga ermita de Berrús de 1263 a la nova situació actual (1962-1968).
3. Una nova forma d'entendre la posició dels forns d'oli de ginebre a l'entorn del nou pantà de Riba-roja, abans als forns s'hi arribava a peu des del riu i ara no és possible.

Referència dels foms d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre

EXPOSICION	2015	2019	2022	2019	2022	2019
(BCU)	2	2	4	4	5	5
(BCU)	5	5	5	5	5	5
(Llibre (foms...))	6	6	6	6	6	6
(Llibre (digitalització...))	7	7	7	7	7	7
(EXPOSICION BARCELONA)	8	8	8	8	8	8
(EXPOSICION DIPUTACIO)	9	9	9	9	9	9
(Llibre (digitalització...))	10	10	10	10	10	10
(Llibre (digitalització...))	11	11	11	11	11	11
(Llibre (digitalització...))	12	12	12	12	12	12
(Llibre (digitalització...))	13	13	13	13	13	13
(Llibre (digitalització...))	14	14	14	14	14	14
(Llibre (digitalització...))	15	15	15	15	15	15
(Llibre (digitalització...))	16	16	16	16	16	16
(Llibre (digitalització...))	17	17	17	17	17	17
(Llibre (digitalització...))	18	18	18	18	18	18
(Llibre (digitalització...))	19	19	19	19	19	19
(Llibre (digitalització...))	20	20	20	20	20	20
(Llibre (digitalització...))	21	21	21	21	21	21
(Llibre (digitalització...))	22	22	22	22	22	22
(Llibre (digitalització...))	23	23	23	23	23	23

ZONAD'INTERÉS ETNOLÒGIC		
Ribera-roja d'Ebre		
R1 a R14	Foms	
R15	Foms per demostracions	
P1 a P3	Petroglifs "Ramiformes"	
G1	Pou de gel	
R16 a R23	Foms de Ribera-roja NO LOCALITZATS	
BIBLIOGRAFIA		
Fom d'oli de ginebre		
R1	de SERENI	
R2	de JOSEP DE BALANCES	
R3	de MÍLIO LA PATXOCA de ls Barrancs de Santa Madrona	
R4	de TORA	
R5	de SANTFRANCESSC	
R6	Mariano Agustí de Ca Balances - BERRUSI	
R7	de Ca Rosillo - BERRUSII	
R8	de les CADOLLES DE CARLET a la Vall de Bus	
R9	de l'ACÓ DE LES FOSSES	
R10	de VALERA	
R11	de la VALL DEL METXUT	
R12	de MIQUEL DEL RECADE	
R13	de MIQUEL DEL SIM	
R14	de VALL DE PORCS	
Foms per demostracions		
R15	de Ginebre de la Garita	
Petroglifs "ramiformes"		
P1	de ls CASTELLONS	
P2	de la Plana Gallega-1	
P3	de la Plana Gallega-2	
Pou de gel		
G1	de l'ELAGUA	
Foms de Ribera-roja NO LOCALITZATS		
R16	de Polillo	
R17	de Gaspard del Barranc de Bernús	
R18	de l' Barranc de Vallmolla (Cova del Canario)	
R19	de Xoro	
R20	de la Vall Salada (Terres comunals)	
R21	de la Vall de Parets d'Agustinet del Frare	
R22	de la Vall del Barquer	
R23	de ls entorns de ls Modores	
Altres foms d'oli de ginebre dels entorns		
F1	de Mas de Pinta / Masos de Flix	Partida:
F2	de la Costa de Butxoca / Masos de Flix	Vallfloses
F3	de l'Abellar del Poufrare	Masos de Flix
F4	de ls Oïllets (del Sentís o del Paufrare)	Partida: Los Abellars
F5	de ls Vingalis (de Pau)	
F6	de l' Meandre / Camí de l'Aumaec	
F7	de l' Meandre / Camí de l'Aumaec	
L1	de ls Sisquelles de Madrilla (1)	Sisquelles
L2	de ls Sisquelles de Madrilla (2)	Sisquelles
L3	de la Valinjoa del Prunero	Les Valinjoes
V1	de ls Gomptes (1)	de Nadal
V2	de ls Gomptes (2)	de Mas d'en Soler
V3	de ls Gomptes (3)	Partida: de Mas d'en Soler
V4	de ls Gomptes (4) llinda amb la Vall i el Juncaret	
V5	de ls Gomptes (5) llinda amb la Vall i el Juncaret	
VA1	de la Devesa de Macià	Pinals
B1	de Bovera	Les Deveses
LG1	de l' Polvorí de ls Tagonars	Rebodelles
PC1	de la Pobla de Cérvoles (1)	Los Tagonars
PC2	de la Pobla de Cérvoles (2)	Lo Castell
PC3	de la Pobla de Cérvoles (3)	Lo Castell
EC1	de ls Cogulles del Espilar	Los Espilars
N1	de ls Tasconeres	Les Tasconeres
N2	de l' Barranc de la Cova	Lo Sot
N3	de la Vall de Botea	Racó

Flix	24	24	24
La Palma d'Ebre			
Vinebre (NO LOCALITZATS)			
La Fatarella			
Vil·labadels Arcs			
Bovera			
La Granadella			
La Pobla de Cérvoles			
L'Espuga Calba			
Nonasp			

Forns d'Oli de Ginebre de Ribera-roja d'Ebre		Forn d'Oli de Ginebre dels entorns	
R1	de SERENÍ	Flix	F1 de Mas de Pinta / Masos de Flix
R2	de JOSEPET DE BALANCES	F2	de La Costa de Blubroca / Masos de Flix
R3	de MILIO LA PATXOIGA dels Barrancs de Santa Madrona	F3	de L'Abellor del Paufrare
R4	de FONS	F4	de les Cluietes (de Sentís o del Paufrare)
R5	de SANT FRANCISCO	F5	deis Vingats (de Pau)
R6	Mariano Agustí de Ca Balances - BERRUS I	F6	del Meandre / Camí de l'Aumac
R7	de Ca Rosaló - BERRUS II	F7	
R8	de les CADOLLES DE GARLETS o la Vall de Bus	La Palma d'Ebre	L1 de Les Siquelles de Madroila (1)
R9	del PAGO DE LES FOSSES	L2	de Les Siquelles de Madroila (2)
R10	de VALERA	L3	de la Vallinova del Prunero
R11	de la VALL DE MEXUT	Vinebre (NO LOCALITATS)	V1 deis Gorraptes (1)
R12	de QUIMET EL RECADER	V2	deis Gorraptes (2)
R13	de MIGUEL DEL SIM	V3	deis Gorraptes (3)
R14	de VALLEPORCS de Cabasp	V4	deis Gorraptes (4) llinat amb la Vall i el Juncaret
		V5	deis Gorraptes (5) llinat amb la Vall i el Juncaret
Forn d'Oli de Ginebre de Ribera-roja d'Ebre per demostracions		La Fatanel·la	LF1 de La Fatanel·la
R15	de La Gimra	Vitalba dels Arcs	VA1 de La Devesa de Marçó
Petrolifes "Ramifarmes" de Ribera-roja d'Ebre		Bovera	B1 de Bovera
P1	deis CASTELLONS	La Granadella	LGI del Pòvol dels Tagonars
P2	de La Plana Gallega 1	Nonanq	N1 de Les Taxconeres
P3	de La Plana Gallega 2	N2	del Barranc de la Cova
		N3	de La Vall de Batca
		Villenoses	Masos de Flix
		Los Abellars	
		Sisquelles	
		Sisquelles	
		Les Vallinoves	
		de Nadal	
		de Mas d'en Soler	
		de Mas d'en Soler	
		Pinells	
		Les Creuses	
		Rebodelles	
		Los Tagonars	
		Les Taxconeres	
		Lo Sot	
		Racó	

32. La futura ZIE-RE. Exemple de cultura i recerca local dels territoris de parla catalana.

EL TURISME COL·LECTIU I DE CONEIXEMENT

El projecte dels forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre és un projecte inclusiu, en què tenim l'oportunitat d'aprendre i ser diferents amb la recerca local, amb tota la feina feta fins ara i la dels propers anys. Aquest projecte és de tots els qui hi han intervingut, també d'aquells que no hi creuen, perquè al final hi hauran de creure, el temps sempre dona la raó als qui mirem per la col·lectivitat i, de vegades, ja se sap, primer s'ha de lluitar contra les administracions que mirem cap a un altre costat. Aquesta va ser una reflexió de la 19a Jornada de cultura popular i recerca local dels territoris de parla catalana a Lloret de Mar, maig 2023, en relació amb el món associatiu que defensa la cultura i el patrimoni local i, en concret, en referir-se al Museu del Ferrocarril de Móra la Nova.

En aquesta jornada hi van haver diversos tipus de debats, entre els quals podríem destacar "Patrimoni a debat: reflexions des de la societat civil", "La importància de la recerca en el marc de l'associacionisme cultural. La recerca en l'àmbit local i el seu reconeixement en el context acadèmic" i la presentació de projectes relacionats amb camins i rutes sobre la base de la recerca local.

La clau del nostre projecte és tenir una bibliografia de referència amb temàtiques molt diverses, totes al voltant dels forns d'oli de ginebre. Això ens permet obrir expectatives de futur de col·laboració amb l'entorn més proper, fer xarxa perquè nosaltres tenim identitat pròpia i, tal com s'ha pogut veure en aquest article, som una associació de referència en la cultura i recerca local dels territoris de parla catalana. És per això que entitats universitàries de prestigi han apostat per camps de treball d'excavacions arqueològiques als nostres forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre. Formem part d'un projecte europeu i una guia de referència. Els forns són i poden continuar sent un camp per a treball de temàtiques diverses en el món educatiu. Amics de Ribera-roja continua fent difusió d'aquest projecte i potser ja és el moment de parlar de "turisme com una qüestió col·lectiva" i "turisme col·lectiu i de coneixement, turisme cultural de territori i patrimoni", reflexions de la 19a Jornada a Lloret de Mar.

Aquest maig de 2023 vaig assistir a aquesta jornada. A continuació, comparteixo algunes notes que hi vaig prendre i que incorporarem al nostre projecte, en la mesura del possible:

- *Turisme al Baix Llobregat*: el turisme no és un fenomen sectorial. El turisme és una qüestió col·lectiva. El turisme no es pot dissociar del territori. Tots els veïns comparteixen els espais dels nostres entorns més enllà del turisme. L'èxit del projecte són els elements primaris del territori, els culturals i socials, i no són els turístics. El turisme necessita una agenda integrada amb el territori i el patrimoni. S'ha de decidir com s'integra tenint en compte qüestions urbanístiques. S'ha d'anar cap a una estratègia territorial turística i patrimonial diversa.
- *Centre d'interpretació a Sitges*: el projecte aprofita un edifici catalogat. Regeneració del turisme de sol i platja. Projecte pedagògic a partir d'una vinya existent en què els elements fonamentals són el patrimoni natural i paisatgístic. Un dels punts forts són les visites guiades. Aposta per un turisme cultural de qualitat i no quantitat. El patrimoni al servei del turisme. Turisme regeneratiu perquè aquest projecte sigui un atractiu turístic.
- *Museu del Ferrocarril de Móra la Nova*: la Ribera d'Ebre té un patrimoni cultural molt important, però les administracions no ho van valorar. El treball de l'associacionisme local va obligar al fet que les administracions prestessin més atenció al seu patrimoni tenint el suport del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. El turisme ha d'estar al servei del patrimoni; no tot es pot fer amb voluntariat. El turisme suposa un repte.
- *La importància de la recerca en el marc de l'associacionisme cultural. La recerca en l'àmbit local i el seu reconeixement en el context acadèmic*: és el títol de la intervenció del conseller de Recerca i Universitats Joaquim Nadal. Posar en valor la cultura de proximitat en el marc científicotècnic, la recerca en l'àmbit local. Sempre de baix cap a dalt i no de d'alt cap a baix. Possible conveni de la Universitat amb l'IRMU com a reconeixement a la recerca en el territori local. Aquesta recerca és la que explica millor el nostre país, què som i què tenim.
- *Treballs sobre camins i rutes històriques*: el coneixement del territori també està en els camins. Estructurar les rutes tenint en compte el territori i el seu patrimoni. Rutes històriques al Priorat. Rutes en relació amb la proximitat als espais de la batalla de l'Ebre. Altres rutes amb una visió interdisciplinària tenint en compte una visió turística, però des del punt de vista de la història del lloc. Tot des del nom de l'associacionisme.

S'han de tenir en compte les experiències d'altres entitats com Amics de Riba-roja d'Ebre, perquè el nostre projecte dels forns d'oli de ginebre evolucioni en positiu. Hem de saber aprofitar tot el que els altres ja han experimentat en la recerca local i, tal com deia el conseller Nadal a la jornada, "sempre de baix cap a dalt i no de d'alt cap a baix"; això es pot aplicar a les col·laboracions i implicacions d'administracions i entitats, i sempre comptant amb la gent, fent poble i territori.

A curt termini continuarem treballant amb la difusió de la nostra cultura i recerca local, amb la proposta de la futura ZIE-RE, tenint en compte tot el que s'ha explicat en aquest article, en què la base fonamental del projecte ja la tenim. Un relat estructurat tenint en compte la història del nostre territori (d'on venim?), els valors del nostre paisatge ebrenc (on som?) i la recerca del patrimoni cultural (què fem?).

33. La futura ZIE-RE. Sistema d'informació de cultura local. Que som i que tenim.

Ribera-roja d'Ebre s'ha de creure el projecte dels forns d'oli de ginebre com una de les potes fonamentals del seu turisme de proximitat, de recerca local i col·lectiva, en què el territori és l'element primari. L'èxit del projecte són els elements primaris del territori, els culturals i socials i no són els turístics. El turisme de Ribera-roja d'Ebre ha d'aprofitar el projecte dels forns d'oli de ginebre com una estratègia territorial turística i patrimonial diversa tenint en compte els suggeriments que Amics de Ribera-roja d'Ebre vàrem presentar en les "Al·legacions Modificació puntual de normes subsidiàries de planejament urbanístic vigent referent a la regulació del sòl no urbanitzable (SNU) a tot el terme municipal de Ribera-roja d'Ebre". (B36)

I, tal com deia el conseller de Recerca i Universitats Joaquim Nadal, a la 19a Jornada de cultura popular i recerca local dels territoris de parla catalana, a Lloret de Mar, sobre la importància de la recerca en el marc de l'associacionisme cultural, la recerca en l'àmbit local i el seu reconeixement en el context acadèmic: "la nostra recerca local és la que explica millor el nostre país, què som i què tenim". El nostre projecte dels forns d'oli de ginebre ja està connectat amb el món educatiu científicotècnic, també amb el territori i la societat en general. Aquest projecte hauria de servir com a palanca de futures inversions per a l'educació, l'economia i el turisme (col·lectiu i de coneixement, turisme cultural de territori i patrimoni), tot comptant amb la gent, les empreses, l'Ajuntament de Ribera-roja d'Ebre, altres administracions i entitats.

RESULTATS I DISCUSSIONS

Els resultats més rellevants del projecte dels forns d'oli de ginebre de Ribera-roja d'Ebre s'han explicar en la introducció d'aquest article i la resta d'apartats.

Amb tot això demostren que la recerca continua i que el projecte és un projecte il·lusionant en el qual es posa en valor la nostra **història** (patrimoni), una indústria de cinc-cents anys, en què els forns d'oli de ginebre han de ser, amb visió de futur, una palanca d'inversions per a l'educació, l'economia i el **turisme** (col·lectiu i de coneixement, turisme cultural de territori i patrimoni), tot comptant amb la gent, les empreses, l'Ajuntament de Ribera-roja d'Ebre, altres administracions i entitats.

Les discussions o els dubtes en relació amb el projecte, o projectes similars, sempre són les mateixes, tal com es va poder escoltar a la 19a Jornada de cultura popular i recerca

34. La futura ZIE-RE que esperem que en els propers anys es pugui sumar activitats actuals com "Riu, Nauta i Patrimoni cultural a la Ribera-Ebre" i sigui un exemple de cultura i recerca local dels territoris de parla catalana.

local dels territoris de parla catalana a Lloret de Mar. La Ribera d'Ebre té un patrimoni cultural molt important, però les administracions tenen altres prioritats. El treball de l'associacionisme local ha de continuar picant pedra i ja arribarà el dia en què tots remarem en la mateixa direcció i amb el riu Ebre com a fil conductor.

Aquest estudi de recerca local com a associacionisme sobre els forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre s'ha de posar en el context actual de la Ribera d'Ebre i els seus entorns com molts altres treballs de recerca local, i segur que a la fi tots junts ajudaran a posar en valor el nostre territori ebrenc.

CONCLUSIONS

Aquest article sobre els forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre és exemple de cultura popular i recerca local dels territoris de parla catalana en el context actual en el qual posem en valor la cultura de proximitat en el marc científicotècnic i que les administracions haurien d'aprofitar.

Les conclusions d'aquest article estan implícites en el primer apartat resum i són les següents:

- Posar en valor els forns d'oli de ginebre de Riba-roja d'Ebre com a patrimoni cultural de les Terres de l'Ebre, concretament a la Ribera d'Ebre, i també als seus entorns: la Terra Alta, les Garrigues i el Matarranya. El patrimoni cultural no té fronteres i hem de construir entre tots i en xarxa (xarxa local, comarcal, de país i mes enllà de les nostres fronteres).
- Posar en valor els forns com a material pedagògic (cultura), educatiu i de futur del nostre territori ebrenc. La difusió que Amics de Riba-roja ha fet d'aquest projecte és espectacular, tal com s'ha pogut demostrar amb la bibliografia de referència. S'ha posat en valor la cultura de proximitat en el marc científicotècnic.
- Posar en valor els diversos matisos d'aquest projecte, entendre les diverses temàtiques tractades (llibres, ponències, treballs, etc.) al seu moment per poder analitzar l'evolució sempre en positiu, malgrat les dificultats en el camí recorregut. Es poden analitzar els valors del nostre territori (paisatge) i la seva gent, la implicació d'Amics de Riba-roja d'Ebre amb el suport d'administracions locals i comarcals, universitats i moltes altres entitats.

J. Alió

- Posar en valor el patrimoni cultural amb un sistema que estructura la informació actual i històrica, tot analitzant l'evolució del paisatge a escales diferents amb una visió continua i transversal del territori. Per primera vegada es dibuixa la futura ZIE-RE amb la nova enumeració dels forns. Una de les característiques d'aquest sistema és la facilitat de la seva comprensió. Amics de Riba-roja d'Ebre té pendent poder trobar una subvenció per poder-lo transformar en una aplicació accessible a les xarxes.
- Continuar treballant en aquest projecte il·lusionant en què es posa en valor la nostra història (patrimoni), una indústria de cinc-cents anys, en què els forns d'oli de ginebre han de ser amb visió de futur, una palanca d'inversions per a l'educació, l'economia i el turisme (col·lectiu i de coneixement, turisme cultural de territori i patrimoni), tot comptant amb la gent, les empreses, l'Ajuntament de Riba-roja d'Ebre, altres administracions i entitats.

En relació amb actuacions a mitjà i llarg termini tenim previst les següents.

1. A mitjà termini, i per actualitzar tot el treball fet fins ara, Amics de Riba-roja d'Ebre, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Riba-roja d'Ebre i altres entitats, es proposa actualitzar el primer llibre *Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre*, de 2018. (B13)

35. Actualització del llibre *Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre* de 2018 amb una visió de recerca local del nostre territori i paisatge ebrenc.

36. La futura ZIE-RE. Àmbit territorial del futur centre d'interpretació del patrimoni cultural de Riba-roja d'Ebre com a centre de la recerca local ebrenc amb el riu com a fil conductor.

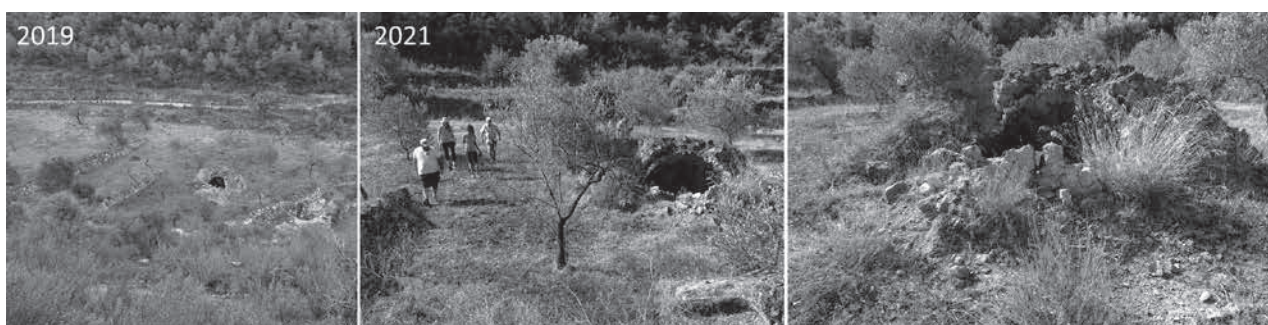
2. A mitjà i llarg termini, esperem que el “Concurs d’idees del centre d’interpretació del patrimoni cultural de Ribarroja d’Ebre”, iniciat el 2021, es pugui portar a terme liderat per l’Ajuntament de Ribarroja d’Ebre amb col·laboració d’Amics de Ribarroja (B37).

Cal agrair l’esforç de tots els Amics de Ribarroja d’Ebre en aquest projecte i per acabar faig la transcripció d’un whatsapp d’aquests dies (12 de juny de 2023) que pot resumir l’esperit que vol tenir aquest treball.

Miquel del Sim va ser molt bon col·laborador d’Amics de Ribarroja, va ser un dels grans mestres que hem tingut; a més, va fer este regal al patrimoni de Ribarroja fa 50 anys, quan va ampliar la finca i tenia aquest forn d’oli de ginebre al mig del bancal. El més fàcil era enderrocar-lo i ampliar el bancal, però la seva estima al territori, als oficis perduts, a les costums i tradicions, van fer que a pesar que li “molestava” el va deixar allí al mig, i durant 50 anys ha anat llaurant per tot el voltant del forn amb tota cura de no fer-li mal.

Ara que estem recuperant aquest forn d’oli de ginebre amb aquest camp de treball internacional a través de Grampus i sota la direcció tècnica d’Iltirta Arqueologia, estem descobrint que allí hi havia molt més que unes restes d’un petit forn, Marina, Òscar, Salva Josep, Víctor, Manolo, Joan, Roser i els 8 estudiants han trobat una “catedral”, al posar al descobert tota l’estructura original fins a la roca que és la base.

Fem que sigui aquesta descoberta un homenatge al nostre amic Miquel del Sim i que els seus missatges i la seva filosofia estaran sempre amb nosaltres.

37. Forn d’oli de ginebre de Miquel del Sim (R13).

38. Forn d’oli de ginebre de Miquel del Sim (R13).

BIBLIOGRAFIA

- B1. 1600-1685. Expedient: "31 llibres de comptes de les carnisseries de Lleida". Paeria de Lleida.
- B2. 1974. Llibre: "Riba-roja i el seu terme municipal". DOLORS CABRÉ. Llibreria Guardias Tarragona.
- B3. 2008. Llibre: "Els homes i les pedres. La pedra seca a Vilafranca, un paisatge humanitzat". JULIO MONFORT, FRANCESC MIRALLES I MARGARITA MARIN. Ajuntament de Vilafranca.
- B4. 2012. Expedient: "Inventari de camins municipals de Riba-roja d'Ebre". XAVIER CAMPILLO de l'empresa Pericia Caminera. Ajuntament de Riba-roja d'Ebre.
- B5. 2014. Comunicació: "La pedra seca en l'inventari del patrimoni etnològic de Catalunya: catalogació i protecció". ROGER COSTA. *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*. Núm. 25.
- B6. 2014. Article: "Els forns d'oli de ginebre de Riba-roja". FRANCESC ROMA CASANOVAS. Excursionisme científic.
- B7. 2015. Expedient: "Declaració d'un bé immoble com a bé cultural d'interès local (BCIL)". DIEGO RAMÍREZ MACIAS. Ajuntament de Riba-roja d'Ebre.
- B8. 2015. Entrevista. "Programa Maiors del Canal de Televisió Terres de l'Ebre". ANTONIO CASTELLVÍ i JOSEP AGUILÀ d'Amics de Riba-roja i JULIO MONFORT (moderador).
- B9. 2016. Article: "Els forns d'oli de ginebre de les Garrigues". MATEU ESQUERDA, JOSEP RAMON GALLARD I LAIA MANRESA. Etnologia.
- B10. 2017. Article: "El aceite de enebro". EUGENIO MONESMA. *Antropología Aragonesa*. Núm. 23.
- B11. 2017. Jornada. "Demostració destil·lació d'oli de ginebre per Amics de Riba-roja". AMICS DE RIBA-ROJA. XV Jornada de Etnologia a les Terres de l'Ebre.
- B12. 2017-2018. Treball de recerca. "Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre". JUDIT VIDAL i MARINA OROBITG. IRMU, Amics de Riba-roja i Ajuntament de Riba-roja d'Ebre.
- B13. 2018. Llibre: "Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre". JUDIT VIDAL amb la col·laboració MARINA OROBITG i fotografies de JOSEP BLANCH. Patrocinat per la Diputació de Tarragona i l'Ajuntament de Riba-roja d'Ebre.
- B14. 2018. Treball: "Forns d'oli de ginebre i trementina. Supervivència i professió". MARINA PRATS SANJUAN. Final de Grau Universitat Autònoma Barcelona.
- B15. 2018. Article: "La producció d'oli de ginebre, un ofici capdavanter a Riba-roja d'Ebre". JUDIT VIDAL i MARINA OROBITG. *Revista d'Etnologia de Catalunya*. Núm. 43.
- B16. 2018. Llibre (presentació a Manresa): "Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre". JUDIT VIDAL. RECERCAT 2018.
- B17. 2018. Jornades transfrontereres sobre la pedra seca a Figueres, 27 i 28 de setembre. "La pedra seca com a motor desenvolupador econòmic i social". Ponència: "Els forns d'oli de ginebre, una indústria a Riba-roja d'Ebre". ANTONIO CASTELLVÍ, RAMON PUIG i JOSEP AGUILÀ d'Amics de Riba-roja. En el marc del projecte COL-LABORAX-

- PAISATGE. Organitza ADRINOC amb la col·laboració del Parc Natural Regional del Pirineu Català.
- B18. 2018-2019. Treball de recerca: “Recerca i museïtzació de l’espai dels forns d’oli de ginebre a Riba-roja d’Ebre”. MARIA NARBÓN RIERA. CERE, IRMU, Amics de Riba-roja i Ajuntament de Riba-roja d’Ebre.
- B19. 2019. Exposició: “Els forns d’oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d’Ebre”, del 18 de juliol al 26 de setembre. MUSEU ETNOLÒGIC I DE CULTURES DEL MÓN (Ajuntament de Barcelona) amb la col·laboració d’Amics de Riba-roja d’Ebre.
- B20. 2019. Xarrada: “L’oli de ginebre, producció i comerç a Riba-roja d’Ebre”. JUDIT VIDAL. Organitzat per IRMU en Tastets de Patrimoni a la Biblioteca Pública de Tarragona.
- B21. 2019-2021. Actuacions arqueològiques: Arqueologia de l’època moderna i contemporània “Intervenció al forn d’oli de ginebre de Mariano Agustí: el passat més recent”. ESTUDIANTS de la Universitat de Barcelona. QUERALT SOLÉ i LAIA GALLEGRO de la Universitat de Barcelona amb la col·laboració d’Amics de Riba-roja d’Ebre.
- B22. 2019. Xarrada: “Els forns d’oli de ginebre una indústria Riba-roja d’Ebre. Visualitzador d’emplaçaments”, 1 de novembre. JOSEP ALIÓ RADUÀ. 3a Festa de l’Oli de Ginebre a Riba-roja d’Ebre.
- B23. 2019. Treball: “Recerca i museïtzació de l’espai dels forns d’oli de ginebre a Riba-roja d’Ebre”. MARIA NARBÓN RIERA. CERE.
- B24. 2019. Treball: “L’oli de ginebre, present i passat”. MARC JARDÍ GARCIA. 2n de batxillerat B. Institut Salvador Vilaseca.
- B25. 2019. Article: “Projecte de museïtzació dels espais dels forns de ginebre de Riba-roja d’Ebre”. MARIA NARBÓN RIERA. Centre d’Estudis de la Ribera d’Ebre. *Miscel·lània del CERE*. Núm.29.
- B26. 2020. Participació: “Taules rodones sobre Pedra Seca : Societat / Tècnica / Patrimoni”. JOSEP AGUILÀ d’Amics de Riba-roja. Organitzat per la URV a l’Ajuntament del Pla de Santa Maria.
- B27. 2020. Presentació: “L’oli de ginebre, propietats, producció i comerç, una indústria a Riba-roja d’Ebre”. M. DOLORS GONZÁLEZ CABRÉ, JOSEP BLANCH i JOSEP AGUILÀ. Ateneu El Poblet de Barcelona.
- B28. 2020. Expedient: “Expedient de declaració de BCIN —en la categoria de Zona d’Interès Etnològic— de catorze forns d’oli de ginebre a Riba-roja d’Ebre (Ribera d’Ebre). Situació dels catorze forns”, 15 de juliol. JOSEP ALIÓ RADUÀ. Amics de Riba-roja d’Ebre.
- B29. 2020. Jornades i exposició: “XII Jornades de Patrimoni Històric”, del 5 al 25 d’octubre. Ponència: “Els forns d’oli de ginebre una indústria Riba-roja d’Ebre. Visualitzador d’emplaçaments”, 17 d’octubre. ASSOCIACIÓ LA CANA (organitzador), JOSEP ALIÓ RADUÀ (ponent). Ajuntament de Flix.
- B30. 2020-2023. Projecte Europeu: “LIVHES: Living heritage for sustainable development”. PÔLE MÉTROPOLITAIN PAYS DE BÉARN (coordinador). Interreg SUDOE Programme (SOE4/P5/F1112). Desenvolupat per ICRPC.

- B31. 2020. Treball de recerca: “Centre d’interpretació dels forns d’oli de ginebre”. CÈLIA MALLAFRÈ BALSELLS. IRMU, Amics de Riba-roja i Ajuntament de Riba-roja d’Ebre.
- B32. 2021. Jornada: “I Jornada. Els forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre: una indústria de 500 anys amb perspectives de futur”, 11 de juny (24 juliol al COAC). Ponència: “Els Forns d’oli de Ginebre en el paisatge”, 24 juliol. INSTITUT CATALÀ D’ANTROPOLOGIA (organitzador), JOSEP ALIÓ RADUÀ (ponent). ICA, Amics de Riba-roja, FigotTour, AAUC, AADIPA, COAC Terres de l’Ebre, IPEC, IRMU, UB, URV, Josep Fornés, Jose Fajardo, Inclita Cultura, Livemedia, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Riba-roja.
- B33. 2021. Jornada: “Trobada de pedra seca i arquitectura tradicional dels territoris de parla catalana a Móra la Nova”, 5, 6 i 7 de novembre. Ponència: “Els forns d’oli de ginebre en el paisatge de Riba-roja”, 6 de novembre. ASSOCIACIÓ PER LA PEDRA SECA I L’ARQUITECTURA TRADICIONAL (organitzador), JOSEP ALIÓ RADUÀ (ponent). APSAT, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, IRMU, Amics de Riba-roja, FigotTour i Ajuntament de Riba-roja d’Ebre.
- B34. 2021-2023. Actuacions arqueològiques: “Intervenció al forn d’oli de ginebre de la Vall de Quimet del Recader”. Estudiants de GRAMPUS i l’empresa ILTIRTA antropologia. Grampus, organitzador amb la col·laboració d’Amics de Riba-roja d’Ebre.
- B35. 2021. Expedient: “Pla estratègic per a la salvaguarda i dinamització del patrimoni dels forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre”. ÍNCLITA CULTURA. ÍNGRID BERTOMEU CABRERA I MAITE HERNÁNDEZ SAHAGÚN. Amics de Riba-roja d’Ebre, Ajuntament de Riba-roja d’Ebre, Institut Ramon Muntaner i l’Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, i la col·laboració de l’Institut Català d’Antropologia.
- B36. 2021. Expedient: “Al·legacions Modificació puntual de normes subsidiàries de planejament urbanístic vigent referent a la regulació del Sòl no urbanitzable (SNU) a tot el terme municipal de Riba-roja d’Ebre”, març de 2021. JOSEP ALIÓ RADUÀ. Amics de Riba-roja d’Ebre.
- B37. 2021-2023. Expedient: “Concurs d’idees del centre d’interpretació del patrimoni cultural de Riba-roja d’Ebre”, novembre de 2021. JOSEP ALIÓ, SERGIO COLL de la URV i els SERVEIS TÈCNICS de l’Ajuntament de Riba-roja d’Ebre. Ajuntament de Riba-roja amb la col·laboració d’Amics de Riba-roja d’Ebre i la URV.
- B38. 2021. Tesi doctoral: “Pedra en sec: herència constructiva, coneixements i tècnica. Registre i anàlisi de construccions de pedra en sec per mitjà de tècniques digitals”. CÈLIA MALLAFRÈ BALSELLS. Universitat Rovira i Virgili.
- B39. 2021. Treball: “Consideracions per a la gestió turística d’un centre d’interpretació dels forns d’oli de ginebre de Riba-roja d’Ebre”. ARNAU ESTEVE. Final de Grau Universitat Ramon Llull.
- B40. 2021-2022. Exposició: “Els forns d’oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d’Ebre”, del 4 de desembre al 31 de gener, ampliat fins al 28 de febrer 2022. Museu de les Trementinaires a Tuixent.
- B41. 2022. Llibre: “Digitalització del patrimoni industrial. Registre i anàlisi dels forns d’oli de ginebre a Riba-roja d’Ebre”. CÈLIA MALLAFRÈ BALSELLS, DAVID MORENO GARCIA, MELANIE BAS VILLALBA, MARIA GONZÁLEZ CAÑADELL, ADRIÀ FOLCH

- PUJOL, AGUSTÍ COSTA JOVER, SERGIO COLL PLA. Universitat Rovira i Virgili, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura.
- B42. 2022. Jornada: "Plantes medicinals i remeis casolans", Ponència: "L'oli de ginebre i els forns -Virtuts i tradició de l'oli de ginebre- protoindústria ebrenc", 7 de maig. JOMPAC (organitzador) JOSEP ALIÓ i SALVADOR GALLART (ponents). Ajuntament de Vacarisses, Diputació de Barcelona, El llibre de la vida, CEMPAC i Amics de Ribarroja.
- B43. 2022. Xarrada: "Els forns, l'oli de ginebre i Quimet del Recader". MARINA PRATS SANJUAN. I Jornada Garriga, Bovera 7 i 8 maig.
- B44. 2022. Material pedagògic: "La maleta pedagògica. Els valors patrimonials dels forns d'oli de ginebre de Ribarroja d'Ebre". ÍNCLITA CULTURA. ÍNGRID BERTOMEU CABRERA i MAITE HERNÁNDEZ SAHAGÚN. Amics de Ribarroja d'Ebre, ZER Ebre i Ajuntament de Ribarroja d'Ebre.
- B45. 2022. Xarrada: "Obtenció de l'oli de ginebre". JOSEP AGUILÀ d'Amics de Ribarroja. 7a jornada gastronòmica de les plantes oblidades. Igualada, organitzat per EIXARCOLANT.
- B46. 2022. Article: "Els forns d'oli de ginebre en el paisatge de Ribarroja d'Ebre: un sistema interactiu". JOSEP ALIÓ RADUÀ. Matrix Cultura 2050.
- B47. 2022. Article: "Els forns d'oli de ginebre a Ribarroja d'Ebre: Oli de ginebre, un remei mític". MARIA DOLORS GONZÁLEZ CABRÉ. Matrix Cultura 2050.
- B48. 2022. Article: "La fotografia etnogràfica: una eina per preservar la memòria històrica i com a garant de futur". JOSEP BLANCH BUSOM. Matrix Cultura 2050.
- B49. 2022. Presentació: "Els forns d'oli de ginebre, una indústria a Ribarroja d'Ebre". JOSEP AGUILÀ d'Amics de Ribarroja. I jornada de Cultura Rural a Nonasp.
- B50. 2023. Guia PCI: "Guia per al desenvolupament de processos de valorització del Patrimoni Cultural Immaterial (PCI)". ASIÁIN ANSORENA, Alfredo (Coordinador); CASTERET, Jean Jacques; MONTLLÓ BOLART, Jordi; ROJAS RABANEDA, Antonio. Pamplona-Iruñea, España. ISBN: 978-84-09-50605-7. Desenvolupat per ICRPC.
- B51. 2023. Exposició: "Oli de ginebre. Remei i patrimoni", del 14 d'abril al 13 de maig. ESCOLA D'ART I DISSENY DE LA DIPUTACIÓ TARRAGONA, amb la col·laboració dels Amics de Ribarroja d'Ebre.
- B52. 2023. Expedient: "Declaració d'un bé immoble com a bé cultural d'interès local (BCIL)". JOSEP ALIÓ RADUÀ. Ajuntament de Ribarroja d'Ebre.
- B53. 2023. Jornada: "19es Jornades de cultura i recerca local dels territoris de parla catalana a Lloret de Mar", 4 al 7 de maig. Ponència: "Digitalització del patrimoni industrial. Registre i anàlisi dels forns d'oli de ginebre a Ribarroja d'Ebre", 6 de maig. Institut Ramon Muntaner (organitzador), CÈLIA MALLAFRÈ BALSELLS (ponent). IRMU, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, CCEPC, Ajuntament de Lloret de Mar, etc.
- B54. 2023. Presentació: "Projecte forns d'oli ginebre i noves excavacions". MARINA PRATS (ILTIRTA ANTROPOLOGIA) i SALVA ORTA d'Amics de Ribarroja. Als estudiants de GRAMPUS. Ribarroja d'Ebre.

BIBLIOGRAFIA. Quadre organització bibliografia de referència

					Any	Tipus document	Nom
	B1			4	1600-1685	Expedient:	"31 llibres de comptes de les carnisseries de Lleida"
	B2	1			1974	Llibre:	"Riba-roja i el seu terme municipal"
	B3	1			2008	Llibre:	"Els homes i les pedres. La pedra seca a Vilafranca un paisatge humanitzat"
	B4	1		4	2012	Expedient:	"Inventari de camins municipals de Riba-roja d'Ebre"
	B5			6	2012		"Constitució de l'Associació Amics de Riba-roja d'Ebre"
	B6			6	2014	Comunicació:	"La pedra seca en l'inventari del patrimoni etnològic de Catalunya: catalogació i protecció"
	B7			4	2014	Article:	"Els forns d'oli de ginebre de Riba-roja"
	B8			6	2015	Expedient:	"Declaració d'un Bé Immoble com a bé Cultural d'interès local (BCIL)"
2015	B8			6	2015	Entrevista:	"Programa Majors del Canal de Televisió Terres de l'Ebre" entrevista de 45 minuts, novembre 2015
2016	B9			6	2016	Article:	"Els forns d'oli de ginebre de les Garrigues"
2017	B10			6	2017	Article:	"El aceite de enebro"
	B11			5	2017	Jornada:	XV Jornada de Etnologia a les Terres de l'Ebre, octubre 2017
	B12			7	2017-18	Demostració:	"Demostració destil·lació d'oli de ginebre per Amics de Riba-roja"
	B13	1			2018	Treball de recerca:	"Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre"
2018	B13	1			2018	Llibre:	"Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre"
	B14			7	2018	Treball:	"Forns d'oli de ginebre i trementina. Supervivència i professió"
	B15			6	2018	Article:	"La producció d'oli de ginebre, un ofici capdavanter a Riba-roja d'Ebre"
	B16	1			2018	Llibre:	"Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre" 14 d'abril
	B17			5	2018	Jornades:	Jornades transfrontereres sobre la pedra seca a Figueres, "La pedra seca com a motor desenvolupador econòmic i social" 27 i 28 de setembre
	B18			7	2018-19	Ponència:	"Els forns d'oli de ginebre, una indústria a Riba-roja d'Ebre"
2019	B18			7	2018-19	Treball de recerca:	"Recerca i museització de l'espai dels forns d'oli de ginebre a Riba-roja d'Ebre"
	B19		3		2019	Exposició:	"Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Riba-roja d'Ebre", del 18 de juliol al 26 de setembre
	B20			5	2019	Xarrada:	"L'oli de ginebre, producció i comerç a Riba-roja d'Ebre" 16 d'octubre
	B21	2			2019-21	Actuacions arqueològiques:	Arqueologia de l'època moderna i contemporània "Intervenció al forn d'oli de ginebre de Mariano Agustí: El passat més recent"
	B22			5	2019	Xarrada:	"Els forns d'oli de ginebre una indústria Riba-roja d'Ebre. Visualitzador. d'emplaçaments", 1 de novembre
	B23			7	2019	Treball:	"Recerca i museització de l'espai dels forns d'oli de ginebre a Riba-roja d'Ebre"
	B24			7	2019	Treball:	"L'oli de ginebre, present i passat"
	B25			6	2019	Article:	"Projecte de museització dels espais dels forns de ginebre de Riba-roja d'Ebre"
	B26			5	2019		"Proposta pla d'actuació forns d'oli de ginebre"
2020	B26			5	2020	Participació:	"Taulas rodones sobre Pedra Seca: Societat / Tècnica / Patrimoni" 8 de febrer
	B27			5	2020	Presentació:	"L'oli de ginebre, propietats, producció i comerç, una indústria a Riba-roja d'Ebre" 2 de maig

Els forns d'oli de ginebre de Ribarroja d'Ebre

Any	Tipus document	Nom
2020	Expedient:	"EXPEDIENT DE DECLARACIÓ DE BCIN —en la categoria de Zona d'Interès Etnològic— DE CATORZE FORNS D'OLI DE GINEBRE A RIBARROJA D'EBRE (Ribera d'Ebre). Situació dels catorze forns", 15 de juliol
2020	Jornades i exposició:	"XII Jornades de Patrimoni Històric", del 5 al 25 d'octubre
2020-23	Ponència:	"Els forns d'oli de ginebre una indústria Ribarroja d'Ebre. Visualitzador d'emplaçaments", 17 d'octubre
2020-23	Projecte Europeu:	"LIVHES: Living heritage for sustainable development"
2020	Treball:	"Centre d'interpretació dels forns d'oli de ginebre"
2021	Jornada:	"1 Jornada. Els forns d'oli de ginebre de Ribarroja d'Ebre: una indústria de 500 anys amb perspectives de futur", 11 de juny (24 juliol al COAC)
2021	Ponència:	"Els forns d'oli de ginebre en el paisatge", 24 juliol
2021	Jornada:	"Trobada de pedra seca i arquitectura tradicional dels territoris de parla catalana a Móra la Nova", 5, 6 i 7 de novembre
2021-23	Ponència:	"Els forns d'oli de ginebre en el paisatge de Ribarroja "+L50 6 de novembre
2021-23	Actuacions arqueològiques:	"Intervenció al forn d'oli de ginebre de la Vall de Quimet del Recader"
2021	Expedient:	"Pla estratègic per a la salvaguarda i dinamització del patrimoni dels forns d'oli de ginebre de Ribarroja d'Ebre"
2021	Expedient:	"Al·legacions Modificació puntual de normes subsidiàries de planejament urbanístic vigent referent a la regulació del Sòl no urbanitzable (SNU) a tot el terme municipal de Ribarroja d'Ebre", març de 2021
2021-23	Expedient:	"Concurs d'idees del centre d'interpretació del patrimoni cultural de Ribarroja d'Ebre", novembre de 2021
2021	Tesi doctoral:	"Pedra en sec: herència constructiva, coneixements i tècnica. Registre i anàlisi de construccions de pedra en sec per mitjà de tècniques digitals"
2021	Treball:	"Consideracions per a la gestió turística d'un centre d'interpretació dels forns d'oli de ginebre de Ribarroja d'Ebre"
2022	Exposició:	"Els forns d'oli de ginebre. Una indústria a Ribarroja d'Ebre" del 4 de desembre al 31 de gener, ampliat fins al 28 de febrer 2022
2022	Llibre:	"Digitalització del patrimoni industrial. Registre i anàlisi dels forns d'oli de ginebre a Ribarroja d'Ebre"
2022	Jornada:	Jornades sobre memòria popular a Catalunya (JOMPAC)
2022	Ponència:	"Plantes medicinals i remeis casolans" "L'oli de ginebre i els forns —virtuts i tradició de l'oli de ginebre— protoindústria ebrenca", 7 de maig
2022	Xarxada:	"Els forns, l'oli de ginebre i Quimet del Recader" 7 i 8 de maig

BIBLIOGRAFIA. Quadre organització bibliografia de referència

					Any	Tipus document	Nom
				4	2022	Material pedagògic:	"La maleta pedagògica. Els valors patrimonials dels forns d'oli de ginebre de Ribarroja d'Ebre"
				5	2022	Xarrada:	"Obtenció de l'oli de ginebre" 17 de setembre
				6	2022	Article:	"Els forns d'oli de ginebre en el paisatge de Ribarroja d'Ebre: un sistema interactiu"
				6	2022	Article:	"Els forns d'oli de ginebre a Ribarroja d'Ebre: oli de ginebre, un remei mític"
				6	2022	Article:	"La fotografia etnogràfica: una eina per preservar la memòria històrica i com a garant de futur"
				5	2022	Presentació:	"Els forns d'oli de ginebre, una indústria a Ribarroja d'Ebre" 8 d'octubre
2023		2			2023	Guia PCI:	"Guia per al desenvolupament de processos de valorització del Patrimoni Cultural Immaterial (PCI)"
			3		2023	Exposició:	"Oli de ginebre. Remei i patrimoni", del 14 d'abril al 13 de maig
				4	2023	Expedient:	"Declaració d'un Bé Immoable com a bé Cultural d'interès local (BCIL)"
				5	2023	Jornada:	"19es Jornades de cultura i recerca local dels territoris de parla catalana a Lloret de Mar", 4 al 7 de maig
				5	2023	Ponència:	"Digitalització del patrimoni industrial. Registre i anàlisi dels forns d'oli de ginebre a Ribarroja d'Ebre", 6 de maig
				5	2023	Presentació:	"Projecte forns d'oli ginebre i noves excavacions" 6 de juny
				5			
				4			
				4			
				9			
				15			
				10			
				8			

	Any	Autors / Organitzadors	Promotors
B1	1600-1685		Paeria de Lleida
B2	1974	DOLORES CABRE	Libreria Guardias Tarragona
B3	2008	JULIO MONFORT, FRANCESC MIRALLES I MARGARITA MARIN	Ajuntament de Vilafraïca
B4	2012	XAVIER CAMPILLO de l'empresa FERECIA CAMINERA	Ajuntament de Ribarroja d'Ebre
B5	2014	ROGER COSTA	Associació Amics de Ribarroja d'Ebre
B6	2014	FRANCESC ROMA CASANOVAS	Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarica, 2014, Núm. 25
B7	2015	DIEGO RAMÍREZ MACIAS	Excursionisme científic
B8	2015	ANTONIO CASTELLÍ I JOSEP AGUILA d'Amics de Ribarroja i JULIO MONFORT (moderador)	Ajuntament de Ribarroja d'Ebre
B9	2016	MATEU ESQUERDA, JOSEP RAMON GALLARD I LAIA MANRESA	
B10	2017	EUGENIO MONESIMA	Etnologia
B11	2017	AMICS DE RIBARROJA	Antropologia Aragonesa. Núm. 23
B12	2017-18	JUDIT VIDAL I MARINA OROBITG	
B13	2018	JUDIT VIDAL amb la col·laboració MARINA OROBITG i fotografies de JOSEP BLANCH	IRMU, Amics de Ribarroja i Ajuntament de Ribarroja d'Ebre
B14	2018	MARINA PRATS SANJUAN	Patrocinat per la Diputació de Tarragona i l'Ajuntament de Ribarroja d'Ebre
B15	2018	JUDIT VIDAL I MARINA OROBITG	Final de Grau Universitat Autònoma Barcelona
B16	2018	JUDIT VIDAL	Revista d'Etnologia de Catalunya, 2018, núm. 43
B17	2018	En el marc del projecte COL-LABORAXPAISATGE. Organitza ALDRINOC amb la col·laboració del Parc Natural Regional del Pirineu Català	RECERCAT 2018
B18	2018-19	ANTONIO CASTELLÍ, RAMON PUIG I JOSEP AGUILA	
B19	2019	MARIA NARBON RIERA	Amics de Ribarroja
B20	2019	MUSEU ETNOLÒGIC I DE CULTURES DEL MÓN (Ajuntament de Barcelona) amb la col·laboració d'Amics de Ribarroja d'Ebre	CERE, IRMU, Amics de Ribarroja i Ajuntament de Ribarroja d'Ebre
B21	2019-21	JUDIT VIDAL	Ajuntament de Barcelona
B22	2019	ESTUDIANTS de la Universitat de Barcelona	Organitzat per IRMU en Tastets de patrimoni a la Biblioteca Pública de Tarragona
B23	2019	JOSEP ALLÓ RADUA	QUERALT SOLÉ I LAIA GALLEGO de la Universitat de Barcelona amb la col·laboració d'Amics de Ribarroja d'Ebre
B24	2019	MARIA NARBON RIERA	3a Festa de l'Oli de Ginebre a Ribarroja d'Ebre
B25	2019	MARC JARDI GARCIA	CERE
B26	2019	MARIA NARBON RIERA	2n de Batxillerat B, Institut Salvador Vilassca
B27	2019	JOSEP AGUILA	Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Miscel·lània del CERE 2019, Núm. 29
B28	2020	M. DOLORES GONZALEZ CABRE, JOSEP BLANCH I JOSEP AGUILA	Associació Amics de Ribarroja d'Ebre
B29	2020		Organitzat per URV a l'Ajuntament del Pla de Santa Maria
B30	2020		Ateneu El Poblet de Barcelona

BIBLIOGRAFIA. Quadre organització bibliografia de referència

					Any	Autors / Organitzadors	Promotors
	B28		4		2020	JOSEP ALIÓ RADUÀ	Associació Amics de Ribarroja d'Ebre
	B29	3	5		2020	ASSOCIACIÓ LA CANA de Flix JOSEP ALIÓ RADUÀ	Ajuntament de Flix
	B30	2			2020-23	PÔLE MÉTROPOLITAIN PAYS DE BÉARN (coordinador)	Interreg SUDOE Programme (SOE4/P5/F1112) Desenvolupat per ICRPC
	B31			7	2020	CÈLIA MALLAFRÉ BALSELLS	Amics de Ribarroja i Ajuntament de Ribarroja d'Ebre
2021	B32		5		2021	Institut Català d'antropologia (ICA) JOSEP ALIÓ RADUÀ	ICA, Amics de Ribarroja, FigotTour, AAUC, AADIPA, COAC Terres de l'Ebre, IPEC, IRMU, UB, URV, Josep Fornés, Jose Fajardo, INCLITA Cultura, Livemedia, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Ribarroja
	B33		5		2021	ASSOCIACIÓ PER LA PEDRA SECA I L'ARQUITECTURA TRADICIONAL JOSEP ALIÓ RADUÀ	APSAT, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, IRMU, Amics de Ribarroja, Figot Tour i Ajuntament de Ribarroja d'Ebre
	B34	2			2021-23	ESTUDIANTS de GRAMPUS i l'empresa ILTIRTA ANTROPOLOGIA	GRAMPUS organitzador amb la col·laboració d'Amics de Ribarroja d'Ebre
	B35		4		2021	INCLITA CULTURA. INGRID BERTOMEU CABRERA I MAITE HERNÁNDEZ SAHAGÚN	Associació d'Amics de Ribarroja d'Ebre, Ajuntament de Ribarroja d'Ebre, Institut Ramon Muntaner i l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, i la col·laboració de l'Institut Català d'Antropologia
	B36		4		2021	JOSEP ALIÓ RADUÀ	Associació Amics de Ribarroja d'Ebre
	B37		4		2021-23	JOSEP ALIÓ, SERGIO COLL de la URV i els SERVEIS TÈCNICS de l'Ajuntament de Ribarroja d'Ebre	Ajuntament de Ribarroja amb la col·laboració d'Amics de Ribarroja d'Ebre i URV
	B38	1		7	2021	CÈLIA MALLAFRÉ BALSELLS	Universitat Rovira i Virgili
	B39			7	2021	ARNAU ESTEVE	Final de Grau Universitat Ramon Llull
2022	B40	3			2022	Museu de les Trementinaires a Tuixent	
	B41	1			2022	CÈLIA MALLAFRÉ BALSELLS, DAVID MORENO GARCIA, MELANIE BAS VILLALBA, MARIA GONZÁLEZ CAÑADELL, ADRIÀ FOLCH PUJOL, AGUSTÍ COSTA JOVER, SERGIO COLL PLA	Universitat Rovira i Virgili, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura
	B42		5		2022	Jornades sobre memòria popular a Catalunya (JOMPAC) JOSEP ALIÓ I SALVADOR GALLART	Ajuntament de Vacarisses, Diputació de Barcelona, El llibre de la vida, CEMPAC i Amics de Ribarroja
	B43		5		2022	MARINA PRATS SANJUAN	I Jornada Garriga, Bovera

	Anys	Autors / Organitzadors	Promotors
B44	2022	INCLITA CULTURA, INGRID BERTOMEU CABRERA I MAITE HERNÁNDEZ SAHAGÚN	Associació d'Amics de Ribera-roja d'Ebre, ZER Ebre i Ajuntament de Ribera-roja d'Ebre
B45	2022	JOSEP AGUILA	7a jornada gastronòmica de les plantes oblidades. Igualada, organitzat per EIXARCOLANT
B46	2022	JOSEP ALIÓ RADUA	Matrix Cultura 2050
B47	2022	MARIA DOLORES GONZÁLEZ CABRÉ	Matrix Cultura 2050
B48	2022	JOSEP BLANCH BUSOM	Matrix Cultura 2050
B49	2020	JOSEP AGUILA	1 Jornada de Cultura Rural a Noyaasp
B50	2023	ASIAIN ANSOBERNA, Alfredo (coordinador); CASTERET, Jean Jacques; MONTILLO BOLLART, Jordi; ROJAS RABANEDA, Antonio	Pamplona-Iruñea, España. ISBN: 978-84-09-50605-7 Desenvolupat per ICRPC
B51	2023	ESCOLA D'ART I DISSENY DE LA DIPUTACIÓ TARRAGONA amb la col·laboració d'Amics de Ribera-roja d'Ebre	Diputació de Tarragona
B52	2023	JOSEP ALIÓ RADUA	Ajuntament de Ribera-roja d'Ebre
B53	2023	INSTITUT RAMON MUNTANER CÈLIA MALLAFRÉ BALSSELLS	IRMU, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, CCEPC, Ajuntament de Lloret de Mar, etc
B54	2023	MARINA PRATS (ILTIRTA ANTROPOLOGIA) I SALVA ORTA d'Amics de Ribera-roja. Als estudiants de GRAMPUS	Ribera-roja d'Ebre

5 4 4 9 15 10 8

J. Alió

- A causa del format de la revista *Miscel·lània* en blanc i negre i tenint en compte el caràcter tècnic i pedagògic de l'article es proposa introduir 1 QR que relaciona la informació en blanc i negre (quadres i plànols) amb informació amb més detall i a color que s'inclou en el blog del CERE.

Fe d'errates

Hi ha noms de forns que presenten alguna errada en els quadres d'aquest article, que no s'han pogut modificar atès l'estat avançat del procés d'edició de la revista *Miscel·lània*. Per això, els incloem en aquesta nota (la denominació correcta apareix en negreta). També es podran actualitzar en el blog del CERE:

R5 Sant Francesc > **Sant Francisco**

R8 Cadolles de Carlet > **Cadolles de Carlets**

R11 Vall del Metxut > **Vall de Mexut**

R14 Vall de Porcs > **Valldeporcs de Catxap**